

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az olvasóhoz.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes.

A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meggyőződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek keresztülvinni.

Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem meghatározni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében.

Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szerte a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

Azt akarjuk, hogy e lapok a maguk teljességében ne legyenek egyoldalúak és azért külön-külön tért nyitunk azoknak az igazságoknak is, melyek egyoldalúak, hogy ilyen módon a magyar közvéleménynek lehessen egy olyan fóruma,

ahol megszólalhat mindenki, akinek szava, hangja, ereje van. Az olvasó, tudjuk, nem kedvez az egy helyen megnyilatkozó, különféle meggyőzéseknek, de a meggyőzések különfélesége ezeken a lapokon, nem a miénk, hanem a mai magyar, jól, vagy rosszul, de pillanatról-pillanatra fejlődő életé.

Amilyen türelmesek vagyunk becsületes politikai és társadalmi hitvallások hirdetése tekintetében: olyan szigorúak leszünk abban, ami a szépirodalmat és a szépművészeteket illeti. Ilynémű közléseinknek a megítélését egy határozott irány szerint szabjuk meg és ez az irány: a friss közvetlenségé. Keressük az összefüggést a való élettel. Mindenben emberi okmányoknak kell lennie.

A felnőtt emberiség nem pusztán a szórakoztatás céljából hallgatja a mesét, nézi a műtárgyat, hanem az okulást is kívánja, másként érdeklődni igazán nem is tud. És bár nem kicsinyeljük a fantáziának kedves, mulattató, céltalan játékait sem: mégis, ez nem a mi mesterségünk.

Azokat az erős igazságokat, melyekből a «Jövendő» falai emelődnek és amelyből lassan kialakul a mi épületünk, látni fogja az olvasó. És meglátja azt is, hogy ami a «Jövendő» falait és konstrukcióját megalkotja majd, az egy és egységes lesz. Addig is jóakarató türelmüket kérjük.

A szerkesztő.

Az obstructióról.

Írta: gr. Andrásy Gyula.

Az obstructió nemzetközi betegsége a parlamentarismusnak. Az utóbbi évtizedekben mindenütt előfordult.

A közvélemény mindenütt bajnak tartotta s mindenütt azon voltak, hogy a kisebbség meg ne akaszthassa a többség akaratának érvényesülését. Így volt Angliában, Amerikában, Franciaországban, tehát a legszabadabb államokban is.

Az obstructió ellentétben is van a parlamentáris rendszerrel. Nemesak azzal, amely Angliában kifejlődött és nálunk létezik s melynek lényege, hogy az uralkodó a kormányt a többségben levő pártból vegye s a többség ne csak a törvényhozásra, hanem a kormányzatra is döntő befolyást gyakoroljon, hanem ellentétben van a parlamentarismus azon fejletlenebb formájával is, mely Németországban otthonos s amely nem hozza a kormányt szervi kapcsolatba a többséggel, a törvényhozást azonban megosztja a fejedelem és a parlament között.

Ezzel is ellentétben van az obstructió, mert ezen rendszer mellett sem juthat az állam akarata kifejezésre, ha a népképviselőlet akarata meg van bénítva. Ezen rendszer mellett sem bír a nemzet határozni, nem bír cselekedni s nem lehet törvényt hozni, ha a népképviselőlet tárgyalásai eredménytelenek. Az állam gépezete megakad s tehetetlenné lesz. A gazdasági élet szenved, mert a törvényhozás nem képes rajta segíteni, folyton támadó igényeinek eleget tenni.

Az obstructió tehát csődje a népképviselőlet bármely formájának. Az obstructió talaját készíti elő az absolutismusnak, amely mindig az önkormányzat hibái miatt nőtt meg.

A népképviselőlet útján való kormányzás tényleg egész Európában sokat veszített régi hiteléből.

Mennél gyakrabban és mennél hosszabb időre bénul meg a nemzeti képviselőlet, annál rohamosabban súlyed a tekintélye.

A hol a nemzetet izgató, nyugalmát, békés munkáját megzavaró ezen állapot sokáig tart, mind sűrűbben hallani az elfogulatlan nagy közvélemény soraiból azt a nyilatkozatot, hogy jobb az abszolutizmus, mert az legalább cselekedni képes. Az megkiméli a társadalmat életbevágó ügyeinek lármás, viharos fönnakasztásától, a küzdelmes semmittevéstől. Az legalább biztosítja az élete folyását. Az elkerüli az alkotmányos anarchiát. Az a társadalom munkáján lendíthet, segíthet.

S az obstructió annál veszélyesebb, mert, amennyiben az illető képviselő házsabályai lehetővé teszik, hogy célját elérje, nincs is ellene hathatós alkotmányos óvószer.

Azt mondják: föl lehet az obstruáló házat oszlatni, s az ügyet, mely alkalmul szolgált az obstructióra, a nemzet ítélőszéke elé lehet terjeszteni.

Az országgyűlés feloszlatása a korona fegyvere a többség ellen, nem pedig a kisebbség ellen. Általa a korona a nemzettől azt kérdezi: akarja-e valamely pártnak továbbá is megadni a mandátumot, hogy az ország sorsát intézze.

Ezzel perdöntő szerepet ad a korona a nemzetnek. A párt, mely újra megkapja a parancsot, hogy a maga elvei szerint intézze az állam ügyeit, s újra megnyeri az eszközt, amelynek segítségével akarata érvényesülhet, azaz a többséget, az eddiginél nagyobb tekintélyre tesz szert. Megszerzi a túlsúlyt a politikai életben. Ha pedig a nemzet ellene dönt, elveszti jogát és hatalmát az ügyek további vitelére.

Az obstruáló kisebbségnek más a helyzete. Vele szemben az új választás eredménye nem lesz perdöntővé. A kisebbség ugyanis nem arra alapítja jogát, hogy a nemzet akaratát képviseli. Saját meggyőződésének erejéből, csalahatatlanságának érzetéből, fanatismusából, vagy esetleg különleges érdekeiből meríti a bátorságot, hogy a törvényesen létrejött többség ellenére is akaratát érvényesítse. A nemzet ellen akarja a nemzetet megmenteni, vagy saját érdekeit biztosítani.

Ilyen tendenciával szemben mi értelme van a nemzetre való hivatkozásnak?

Ha az új választások nem semmisítik meg az obstruáló pártot és szenvedelme nem lohad le, semmivel sincs kevesebb oka álláspontjához ragaszkodni, mint volt azelőtt.

Ha a kisebbségnek általában joga van a többség akaratát megakasztani, joga van hozzá az új választás által föntartott többséggel szemben is. Ez a jog nincs egy bizonyos számarányhoz kötve, s így, ha meg is apad az ellenzék, akkor is folytathatja ellenállását.

S az ehhez való hatalomtól sem fosztaná meg a vere-ség a kisebbséget, mint tenné a többséggel, mert az ő hatalma a házszabályok betűiben gyökeredzik.

Tegyük föl, hogy a függetlenségi párt tényleg agyonbeszéli a szőnyegen levő javaslatot. Helyreállíthatja-e az új választás az alkotmányos élet rendjét?

A függetlenségi pártot nem lehet megsemmisíteni. Az eszmények, amelyeket szolgál és programjának nemzeti zománca a nemzet bizonyos elemeit örökre hozzája csatolták. Bizonyos számú kerületekre föltétlenül számíthat. Nincs olyan hibás taktika, amely tönkretehesse ezt a pártot, amelynek természetes és mély gyökerei vannak a nemzetben.

A kormányra nézve legjobb esetben is tehát a függetlenségi párt mint számot tevő ellenzék kerülne vissza a házba. Ugyanabban a helyzetben volna, mint van ma. Ha joga van ma valamely törvényjavaslatot agyonbeszélni, joga lesz hozzá a választások után is. Jogát ma is csak arra a meggyőződésére alapítja, hogy az új teher tönkretehesse a nemzetet, s hogy eltűrhetetlen azon sereg szervezete, melyért áldozatokat követelnek. Megrendül-e ez a meggyőződése, ha a választók többsége más nézetet nyilvánít? Kisebb lesz-e a teher és más lesz-e a sereg szervezete, ha túlestünk az új választás izgalmain? S ha joga, sőt kötelessége a mai többséget megakadályozni abban, hogy tönkretegye az országot, nem lesz-e meg ez a joga azután is?

A képviselőház föloszlatása csak egy módon vethet véget a krízisnek: ha a többség elbukik.

A választások elrendelése: fölebbezés a jelen többségtől a jövő többséghez. A többség uralmának elvére ala-

pított eszköze az a koronának. Csak azon kríziseket szüntetheti meg, amelyeknél egy tényező sem helyezkedik ellentétbe a többség uralmának elvével. Az obstructió pedig ezen elvnek tagadása. Ellene tehát ezt az eszközt nem használhatni.

A kormány, ha erre fölhatalmazást nyer a koronától, a föloszlatás jogával mindig élhet. Élhet az obstructió ellen, ha ezzel az ellenzék meggyöngülését véli elérhetni. Élhet, ha a korona az obstruáló ellenzék férfjaiból alakítja a kabinetet, a többség ellen. De nem használhatja arra, hogy a többség érdekében perdöntő ítéletre szólítsa föl a nemzetet, mert az obstruáló fél a maga jogát, hogy tovább obstruáljon, a nemzet többségének ítéletétől függővé nem teszi.

E szabály alól csak egy kivételt ismerek el, s ez a kivétel megerősíti a szabályt. Ez a kivétel az, ha az obstructió kizárólag arra alapítja jogosultságát, hogy a többség olyan kérdést akar eldönteni, amely fölött a nemzet még nem döntött. Ez esetben az obstructió vállalkozik arra, hogy a kormányt elmulasztott kötelességének teljesítésére kényszerítse. A kötelességet nem az obstructió teremti; az megvolt; az obstructió csak teljesítésének kiereszkolását kísérli meg.

A kérdés tehát ez esetben az lesz: tényleg kötelessége volt-e a kormánynak valamely rendszabályt életbe léptetése előtt a nemzet ítélőszéke elé terjeszteni?

Az ellenzékek gyakran állítják, hogy ez a kormányoknak kötelességük volt. De ritkán van igazuk.

A praesumptió mindig amellet szól, hogy az országgyűlés törvényes mandátumának idejében szabadon határozhat meggyőződése és lelkiismerete szerint. Ez alkotmányos feladata.

A választók utasítást már nem adnak. Nem gyakorolnak a képviselők útján törvényhozói jogokat, hanem csak megalkotják az országgyűlés egyik házát.

S annak, hogy a tőlük megválasztott képviselők ne kövessenek az övékével ellentétes politikát, nem az időelőtti föloszlatás alkotmányjogi kötelezettsége a biztosítéka, hanem a törvényes idő lejártával bekövetkező új választás. Az utó-

lagos felelősségrevonás eszköze áll a választók rendelkezésére a párt és az egyes képviselőkkel szemben.

Az angol és a magyar parlamenti gyakorlatban egyaránt sok eset volt arra, hogy a többség új kérdéseket oldott meg, sőt a változó körülményekhez alkalmazkodva, politikáját is módosította, anélkül, hogy új választáshoz folyamodtak volna. A szabály az volt, hogy a többségek a célszerűségi szempontok méltányolása alapján döntöttek ily esetekben is.

Az alkotmány szerint föltétlen joguk volt hozzá.

A jog még akkor sem vonható kétségbe, ha a méltányosságot és a választók iránt tartozó tekintetet sértené annak gyakorlása. Ez lehet helytelen politika, de azért törvényes.

A politikai correctség kérdése komolyan csak ott vethető fel, a hol nagyjelentőségű, elvi fontosságú újításokat foglal magában a kérdéses törvényjavaslat.

Igy vitatható, vajjon helyesen cselekedett-e Peel, midőn addig foglalt álláspontja ellenére 1846-ban a gabonavámokat új választások megejtése nélkül leszállította, ámbár a magam részéről akkor követett eljárását, úgy, mint egész egyéniségét, csak bámulni tudom.

Több alapossággal vitatható, vajjon helyesen cselekedett-e Disraeli, midőn a választási reformot keresztülvitte, noha a többséget a conservatív programnak köszönhette.

Vitatható az is, vajjon nálunk szabad volt-e az egyházpolitikát megcsinálni az ország megkérdezése nélkül — ámbár én azt tartom, hogy ez igenis meg volt engedve.

De szenvedelmektől mentes körben komolyan még csak vitathatónak sem tartom azt, hogy jelenleg az újonclétszám emelése a választók megkérdezése nélkül helytelen volna.

Két elvi momentum van az e tárgyról szóló törvényjavaslatban. Az egyik, hogy a sereg mai szervezetének fenntartása mellett ajánlja meg az újoncokat. A másik, hogy a sereg számát az eddigi cél kivánalmaihoz: a biztosság és nagyhatalmi állás védelmének igényeihez kell mérni.

E két elv tekintetében rég állást foglalt a kormánypárt. 35 év óta áll és működik azon elvek alapján, amelyekből a jelenlegi javaslat kiindult.

Még csak új árnyéklát sem található e javaslatban. Nincs az a választó, aki ne tudta volna, hogy ha ezek az elvek a teherviselési képesség határán belül maradó áldozatokat követelnek, a kormánypártot múltja és egész politikai felfogása kötelezi arra, hogy az áldozatot megajánlja.

Annak a mérlegelése pedig, hogy tényleg szükség van-e az újoncok szaporítására, s a nemzet elbirja-e a terhet, a törvényhozás, dolga nem pedig a választóké. Ennek megítélése olyan ténykérdéseken fordul meg, olyan részletek tanulmányát igényli, olyan szakbeli jártasságot tételez fel, hogy ezek ismeretét csak a képviselőktől lehet várni, nem pedig a választók zömétől. Ha ilyen kérdésben sem volna erkölcsi joga a képviselőnek, hogy külön utasítás nélkül járjon el, akkor megszűnnék a törvényhozásnak létjogosultsága. Akkor a költségvetés emelése esetében minden évben új választást kellene elrendelni. Akkor a választók gyakorolnák a törvényhozást.

Különben a választóknak még mindig lesz módjukban hozzászólni a jelenlegi törvényjavaslatban megajánlandó áldozatokhoz, effectuálásuk előtt.

Nem azért, mert egy évre szól a felhatalmazás, hanem azért, mert ha több évre emeltetnék is fel az újoncjutalék, a kormány e felhatalmazással csak akkor élhet, ha a törvényhozás évről-évre megszavazza a szükséges költségeket, s csak fokenként fogja az újoncokat tényleg igénybe vehetni.

A jövő általános választásoknál még mindig ideje lesz rá a nemzetnek, hogy ez áldozatok növekedését, melynek ma csak egyik törvényes előfeltételét kérik, megakadályozza azáltal, hogy olyan többséget alkot, amely ezen áldozatok másik törvényes előfeltételét, a közös budget fokozatos emelését megtagadja.

De visszatérek okoskodásaim fonalához. Az eddigieket egy tételben foglalom össze. Az obstrukció olyan betegség a parlamenti életnek, mely ellen biztos alkotmányos eszköz nincs.

Ez természetes. Az obstrukció a parlamenti állam elvi alapjaival ellentétben levő eszmekörből indul ki. A parlamenti állam eszméje a többség uralma. A parlamenti küzdelem célja a többség megszerzése. A kisebbség többséggé akar válni, a többség többség akar maradni. A parlamentben és a nagyközönség körében harcolnak egymással a meggyőződések és a lelkiismeretek meghódításáért. E küzdelem eredményét el kell fogadniok. Ha nem teszik, meddő izgalomba sodorják a nemzetet, amely nem lesz képes akarni, azaz önmagát kormányozni.

Az obstrukció ezzel ellentétben a kisebbség akaratát akarja érvényre juttatni, noha még kisebbség. Az államrendet megbontja, mert a vezető elvvel ellentétes elvet szolgálja. Az az organizmus halálosan beteg, amelyben létfeltételeivel ellentétes képződmények támadnak. Ilyen az obstrukcionális jogfelfogás a parlamenti életben. Az obstrukció forradalom a parlamentarizmus ellen, az erőszakot helyezi a parlamentarizmus küzdelmi eszközei helyébe.

Erőszak ez akkor is, ha a házszabályokban adott jogokkal él. Mert e jogokat céljukkal ellenkező célok végett alkalmazza.

A házszabály célja: a többségért folytatott harcban a kisebbségnek és többségnek esélyeit egyenlőkké tenni s biztosítani, hogy ezen egyenlő feltételek között vívott tusája a meggyőződéseknek végül a többség kívánságának megfelelő határozat hozatalára vezessen.

Az obstrukció a házszabályokat arra használja, hogy ilyen határozat egyáltalában létre ne jöhessen.

A legjobb esetben a fizikai erő, a képesség hosszasan beszélni, a hatalmas tüdő és gége, a névszerinti szavazásokra fordított idő, ezek a többség ellen folytatott ellenségeskedésnek az eszközei.

A beszédek nem minőségük szerint becsültetnek meg, hanem terjedelmük szerint. A vita célja nem meggyőzni, hanem időt nyerni. Nem az okoskodások súlya dönti el a vitát, hanem a tárgyalások hosszassága. Néha elkerülhetetlennek látják a szabályellenes, nyílt erőszakot is. A tombolás, sőt még a verekedés is legitim fegyvereknek tekintet-

hetnek, mert egyedül ezekkel érhetni célt. Aki kényszeríteni, erőszakolni akar, az nem lehet válogató az eszközökben.

Az obstructiót azonban feltétlenül még nem itéli el az a körülmény, hogy forradalmi jellegű. Forradalom nélkül nem volna alkotmányunk. Forradalom nélkül sehol sincs szabadság.

De a forradalom csak ultima ratio, csak kivétel lehet.

A forradalomhoz való jogot rendszeresíteni, azt elismerni, modern államban nem szabad. Csak a középkor tehette ezt. Az ököljog korában az erőszakos ellenállás az erőszakos kormányzatnak egyedül lehetséges ellensúlya volt. De a közbiztosságot ez a rendszer annyira megrendítette, hogy midőn a művelődés fejlődött és a békés munka becse megnőtt, az absolutismus karjaiba hajtotta a népeket. Az absolutismus megmentette a belső békét, de feladta érte a szabadságot. A parlamentarismust a continens államai azért fogadták el, mert azt várták tőle, hogy békés versenyt nyitván a különböző érdekek és felfogások között, az állam normális működésének megzavarása nélkül megóvhatja a szabadságot.

Az obstructió: reactió a középkori felfogás felé. Ha a nemzet elfogadja mint normális eszközt, akkor az állam működését és tevékenységét megakasztó módszerben keresi újra az érdekek egyensúlyát. Az aranybulla szellemét éleszti fel. A liberum veto állambontó, anarchikus intézményét honosítja meg. Olyan korban, melyben az állam keze mindenhová kihat, melyben minden zavar, az állam munkásságának minden megbénulása milliók kára és a gazdasági fejlődést, a művelődés haladását veszélyezteti, az ilyen rendszer végzetessé válhatik.

Az erőszak törvényesítése: a szükség nélkül és könnyelműen alkalmazott erőszakot vonja maga után.

Az a nemzet, mely a végső szükség esetében nyúl az erőszakhoz, megmentheti szabadságát, mert érett reá; az a nemzet azonban, a mely szelesen nyúl hozzá, az absolutismust készíti elő, mert éretlen a szabadságra.

Az obstructió, mint a parlamentáris erőszak fegyvere, legitim lehet, ha a többség erőszaka ellen való önvédelmet célozza.

Ha a többség meghamisítja az alkotmányos élet forrását, a választást és nyilvánvaló corruptio és nyers erőszak útján szerzi meg a nemzet támogatását, az ellenzéket is az erőszak terére szorítja. A többség erőszaka igazolja a kisebbség erőszakát. Nálunk erre hivatkoztak az ellenzékek, midőn Bánffy kormánya ellen obstruáltak. Kiemelték, hogy tudatában vannak annak, hogy kivételes eszközhez nyulnak; de a kormány erőszaka létüket is veszélyezteti, s önmagukat védve, a parlamentarismust is védik. A meghamisított nemzeti akarat nem számíthat arra a tiszteletre, melyet az igazi nemzeti akarat követelhet.

Ha az ellenzékek ma folyamodnának az obstructióhoz, kényszerítő szükségre nem hivatkozhatnának. Ha ma lépnének az erőszak terére, őket terhelné érte az egész, az osztatlan felelősség.

Maguk sem állították, hogy a jelenlegi rendszer az erőszak rendszere. Más oldalról pedig a jelenlegi kormányt mindig az a vád érte, hogy az ellenzékkel szemben a gyöngeségig engedékeny.

A mai obstructio offensiv jellegű volna, nem pedig defensiv.

Ha a multkori obstructio célja volt a többség erőszakát megtörni, a mostani csak rehabilitálhatná az erőszakos kormányzatot, mert azoknak a politikusoknak látszanék igazat adni, a kik azt mondták, hogy naiv idealismus a törvény, jog és igazsággal kormányozni akarni.

Eddig az obstructiónak betegségét ecseteltem. Most nézzük a gyógymódot, a melyet ellene alkalmazni lehet.

Az új választás, mint már láttuk, csak ritkán segíthet. Taktikai eszköz lehet, mely a győzelmet esetleg előkészíti, a győzelmet azonban csak az obstructio megtörése adhatja meg.

Az obstruált javaslatot keresztül kell vinni. A többség akaratát érvényre kell juttatni. Az államot azon helyzetbe kell hozni, hogy akarhasson, hogy elfogadja, vagy elvesse a szóban levő javaslatot, s a nemzetet a lealázó bizonytalanságból meg kell szabadítani. Ez az erőszakkal szemben leg-

többnyire csak erőszak útján érhető el. A többségek a forradalomra ellenforradalommal felelnek. A külföldi obstructió történetében erre több példa van. A gyógyítási processus is veszélyes és káros. A kifárasztás, meglepetés, a házszabályok szörszálhasogató alkalmazása foglalják el a capacitálás helyét. Vita helyett ellenségeskedés folyik, ellenfelek helyett ellenségek állanak egymással szemben.

És legtöbbször az egyszeri győzelem sem elég. Ha egyszer a kisebbség azon téves tan rabja, hogy az obstructió a normális parlamenti küzdelem eszköze, hogy neki erkölcsi joga az állam gépezetét megakasztva, a közgazdaságot megkárosítva, concessiókat kieroszakolni s a többséget programjának feladására szorítani, akkor a többség valószínűleg abban a kényszerhelyzetben lesz, hogy az ily támadás ismétlésének elejét vegye. Akkor beállott a szigorú házszabályok ideje. A legtöbb parlamentben alkalmaztak is ilyen harci rendelkezéseket.

S ebben a kényszerhelyzetben látom az obstructió egyik fő baját.

Az erőszakos ellenállás mint rendszer minden alakjában végzetes. Hátrányos azonban, ha lehetősége ki van zárva.

Ugyanez áll az obstructióról, a vérontás nélküli modern forradalomról.

A hatalom könnyen élhet vissza jogával. A modern állam hatalma a többség. A többség könnyen öncéllá teszi saját érdekét és egyoldalú szenvedélylyel gázolhat a közérdekben.

Annak a tudata, hogy van egy ultima ratio, egy végső nagy eszköz, melyet ellene szegezhetni, óvatosságra intheti. A többség szeleskedéseit és heveskedéseit mérsékli, hogy visszaélés esetében akarata magában a képviselőházban tényleges gátakra találhat.

Az állam elemeinek egyensúlya, a hatalmi körök kölcsönös tisztelete biztosabb, ha a kisebbség önmagát is képes megvédeni a többség erőszaka ellen, mintha ez lehetetlen és csak a törvényhozás többi tényezői bírják a többség túlkapásait megfékezni.

Egy biztosítási szeleppel kevesebb áll az alkotmányos rend szolgálatára. A forradalmak legenyhébb nemének kizárt volta olyan rendszert engedhet megnőni, a mely veszélyesebb reactiót támaszthat.

S nálunk magyaroknál különös okok is aggályossá teszik az olyan házszabályokat, melyek a törvényhozásban való ellenállást lehetlenné teszik. Össze vagyunk kapcsolva egy más állammal. Bizonyos intézményeink az övéivel közösek. A mit ma az ellenzék izgalmában látni vél, az valósággá válhatik. A falra festett ördög megjelenhetik. Megvan az elméleti lehetőség reá, hogy idegen érdek domináljon a kormány körében. A mi Angliában, Franciaországban, Németországban szervezeti lehetlenség, nálunk bekövetkezhetik. Ha nem is valószínű, de lehetséges.

S e mellett társadalmunk gyenge. Önálló gazdasági existencia nálunk kevés van. A kormány keze mindenhová elér. A nemzet befolyásolható. Elképzelhető tehát az is, hogy pénz és erőszak engedelmes többséget teremtsen egy incorrect kormányzat számára is.

Ilyen esetben a kisebbség ellentálló képessége nagy értékűvé lehet. Nemzeti fegyverzetünk gyöngébb, ha alkotmányunkat megnyirbáló javaslatok törvényerőre való emelését nem képes a kisebbség megakasztani.

Az obstructió igénybe vétele rendes, parlamentáris küzdelmi eszköz gyanánt lehetlenné teheti, hogy hozzája folya-modjunk, ha egyszer valóban szükség volna reá.

Az ellenállás kétélű fegyver; ha visszaélnék vele, esetleg ki kell a hivatatlan kézből a fegyvert csavarni.

Az élesebb fegyverzet helyes viseléséhez érett nemzet kell. Ha a fegyverrel önmagunkat kaszaboljuk, az a szomorú kérdés támad, nem kell-e megfosztani magunkat a fegyvertől, a melyre pedig esetleg mégis szükségünk lehet.

Az a fölfogás, hogy a kisebbség obstructió útján megakaszthatja a többségnek törvénybe ütköző akaratát, csak azért, mert a kisebbség azt károsnak, hibásnak tartja; hogy concessióra kényszerítheti a többséget azzal, hogy az államot és nemzetet kiéhezteti, a mindennapi élet folytatásához szük-

séges rendszabályokat, az állam tevékenységéhez megkívánható felhatalmazásokat hátráltatja: ez a fölfogás folytonos és biztos károkat okozhat, tűrhetetlen állapothoz vezethet, s előbb vagy utóbb a többség kötelességévé teheti, hogy elméleti aggályain is túltegye magát.

A jelen igényei a jövő bizonytalan esélyeinek tekintetbe vételét háttérbe fogják szorítani.

De végzem cikkemet.

Van-e nálunk komoly obstructió? S ha van, mi a tenni valónk? Olyan kérdések, a melyekkel itt foglalkozni nem akarok.

Még remélhetni, hogy elkerüljük a végső krízist. Tudom, hogy hazafias érzés rúgója a mozgalomnak, mely a végletek felé közelít. De ép azért, mert ezt tudom, bízom benne, hogy meg fog állani a végletek előtt.

Csak annyit akartam ezúttal kimutatni, hogy az a fölfogás, mely szerint erős és komoly ellenzék egyenlő az agyonbeszéléssel, a parlamentarismus krízisét jelenti. Olyan válságot, melyből a közszabadság biztosítékai csak megcsonkítva kerülhetnek ki.

Ha a jelzett fölfogás sikert arat, a népképviselőt tekintélyét gyöngíti, mert a kisebbség uralmát jelenti. Ez pedig más nem lehet, mint terrorismus által elért rombolás és munkátlanság. Alkotni csak a többség uralma mellett lehet.

Az obstructió sikere az önkormányzat szerveit bénítja meg. Az anarchia talaján a reactió nő meg. Az egyéni uralom esélyei szaporodnak.

Ha pedig a többség megállítja a lejtőn a zuhanó alkotmányt, s szervezeti biztosítékot keres az obstructió ellen, megkönnyítheti a többség zsarnokoskodását és előmozdítja a parlamentarismus egyik természetes, káros ösztönének kifejlődését.

CSENDÉLET A CÁR KÖRÜL. Pétervári levél. Aki újságok híreiből ismeri az orosz uralkodó dinasztia ügyeit, az méltán csudálkozhatik, hogy ez talán az egyetlen európai udvar, ahol a *chronique scandaleuse* nagyon ritkán, szinte soha nem vet felszínre valamelyes színes, pikáns és többé-kevésbé regényes színezetű botrányt. Nagyhercegnők nem szöknek meg nyelvmesterekkel, a nagyherceg urak pedig békés egyetértésben a nagy udvarral, példás családi és hazafiúi életet élnek. Amikor karácsony körül Pál Alexandrovics nagyherceg megszöktette a Pistorkorst állami mérnök szép feleségét, valóságos megdöbbenéssel olvasták külföldön a némileg regényes színezetű eseménynek néhány soros hivatalos megerősítését, amely arról szólt, hogy Pál nagyherceget — hogy miért, azt elhallgatták — kiközösítették az orosz hadseregből és kitiltották orosz területről, hozzá nem méltó szerelme miatt. Persze az európai sajtó rémes képzelőtehetsége kiszínezve, megtoldva, szépen megfűszerezve, ízletesen — mint ahogy szokta — szépirodalmi formában dolgozta fel e rövidke hírt. Mi megpróbáljuk kissé kihámozni a sallangok alól az igazságot. Az orosz cári család egyike azoknak, amelyben a civódás örökös, az irigység óriási és — az erkölcsök ugyan csak lazák. Értvén erkölcsök alatt nem bizonyos polgári morált, tiltott, polgári szerelmek változatait — de egyszerűen a legközönségesebb családi erkölcsöket. A nagyhercegi udvarok és a nagy udvar között állandó a legpuskaporosabb hangulat, hiszen, tudvalevőleg III. Sándor cárt sem idegen kéz ejtette törbe és tette el láb alól... II. Miklós már kissé megriadva vette át a kormányt és — hogy legkérlelhetlenebb ellenségeit, a családot — némileg lekötölte, nagyobb intézmények élére egy-egy nagyherceget tett, mondván: «Vegyetek ti is részt a kormányzásban». Így került Wladimir Alexandrovics a hadsereg élére, Konstantin a katonai akadémia, az Orosz Akadémia stb. élére. A nagyhercegek a kormányzást kissé furcsán fogták fel: Wladimir bizonyos katonai alapokat nem tudott megkülönböztetni a saját alapjaitól, Konstantin — a poézis barátja pedig — a katonai

zsenge ifjúság körül kereste a poézist. A Pál nagyherceg botránya Wladimir esetével van összefüggésben. Ő, szegény, segédje volt bátyjának és a katonai alapok körül neki is érdemei voltak. A pénz azonban olyan természetű valami, hogy akkor is hiányzik, ha nagyhercegi kezek túntetik el és a számadások felülvizsgálásánál nem stimmel a végösszeg, még ha a nagyherceg toporzékol is. A botrány kezdett lángba borulni — másfél millióról volt szó — és formát kellett találni arra, hogy a hivatalos, hatósági, katonai személyek előtt büntetés érje a bűnösöket; el kell hallgattatni a csúnya botrányt. A cár a hiány fedezését elrendelte s ugyanakkor a két nagyherceg közül kiválasztotta a bűnbakúl Pált, nem akarván nagybátyját, az öreg Wladimirt, a hadsereg fejét, Sándor cár öccsét, pelengére állítani. Pedig Pál csak úgy táncolt, amint Wladimir húzta. Ilyen esetekben igen ékesszólóan megnyilatkozik a cár gyenge egyénisége. II. Miklós, ha az orosz korona nem övezné homlokát, igen szürke, csendes és békés természetű nagyherceg lenne, aki családja szaporításában találja egyetlen örömét. Ebben méltó párja lenne — amint most is az — Alexandra Feodorovna, a felesége, aki eddig minden évben pontosan más állapotba jutott és — ha némi malheurök elkerülték volna — ma már hat vagy hét nagyhercegnővel volna gazdagabb a cári család és — hat vagy hét millió rubellel szegényebb az ország. Mert minden új cárleánynak egy millió rubelt kell félretenni nemzeti hozományul.

Ez a pár ember, a cár és a cárné, a világ legegyszerűbb, legnyárspolgáriasabb uralkodó párja, akik igen szerencsétlenek az udvar lármájában.

Szent-Pétervár, március 3.

FERENC-FERDINÁND JELLEME. Jövendő királyunkról írott cikkelyünkhez megbízható helyről az alant következő kiegészítő közlést kaptuk. Forrásunk semmi módon nem elfogult. Különösen a trónörökös kárára nem. Attól azonban tartunk, hogy személyes szimpatiaiból csak nagy tulajdonságait látja a főhercegnek. Nekünk pedig a kicsinyeket is ismernünk kell, mert ezek néha nagyon is jelentősek. Addig is míg ezek föltáruznak: álljon itt a mi igen tekintélyes, igazságot kereső, de — félünk — kissé egyoldalú tudósítónk híradása: «A szerencsétlen véletlen folytán a magyar közvélemény előtt a trónörökös állandóan más világításban áll, mint a milyen Ferenc-Ferdinánd főherceg valójában. Nálunk még mindig úgy emlegetik a trónörököst, mint aki a klerikalizmus szolgálatában áll és csak természetes, hogy a tradíciónál fogva talpig liberális közvéleményt ez kellemetlenül érinti s hogy fél a jövendő uralkodótól, mint a papi uralom képviselőjétől. Ez állandó disszonanciát szül a nemzet és a trón várományosa között. Pedig ennek a gyanúnak, ennek a bizalmatlanságnak éppen semmi alapja sincs. Ő nemcsak hogy a klerikalizmustól, de minden politikai párttól, sőt a politikai élettől egyáltalán nagyon távol áll, elannyira, hogy ha valahol a király képviselőjében megjelenik s megnyilatkozik, többnyire csak az ünnepélynek megfelelő, alkalmi kijelentéseket tesz. Ám a magyar közvélemény ezekből a kijelentésekből is mást és többet von le, mint a mi azokban mondva van. Egyszer például — hiszen emlékeznek még rá — valami felekezeti árvaház, vagy iskola felavatásán vett részt Ausztriában, a király megbízásából és képviselőjében s ott — természetesen — ez alkalomnak és a feladatnak megfelelően a vallás és egyház nemes munkáját dicsőítette. Ezt idehaza aztán úgy magyarázták, hogy a trónörökös igyekezett a klerikálisok szája ize szerint beszélni. Pedig, ugyebár, valami templomavatásnál nem szónokolhat a legszabadelvűbb ember sem az — atheizmusról? ... Hasonló alapja volt annak a nagy lármának is, mely amaz elhatározása folytán zúdult fel ellene, hogy Zichy János grófot szólította fel oroszországi kísérelőjéül. Pedig — és ezt bizonyára kevesen tudják — a trónörökös még csak nem is ismerte Zichy Jánost. Ezt pozitíve állíthatom: magától a trónörököstől tudom. Ez is a pusztán véletlen műve volt, mint az osztrák felavató beszéd. Nem is áll ezekből a gyanúsításokból egy szó sem! Éppen ellenkezőleg, mi úgy ismerjük a trónörökös karakterét, hogy szabad gondolkozású, tiszta világnézetű, éles szemű és biztos megfigyelő. Ismeretei pedig bármilyen lateiner embernek is büszkeségére válnának. Éppen

a szabad gondolkodás és az emberszeretet jellemzik különösen. És ha egyszer a trónon lesz alkalma érvényesíteni akaratát, a magyar nemzet humánus, szabad és széles látókörű világnézettel megáldott embert fog megismerni benne. Ennek a világnézetnek kifejlődését benne nagyban elősegítette a föld körül tett utazása. E világmegkerülő útján tett megfigyelései egyszerűen bámulatosak. Azok a nyilatkozatai, melyeket ethnográfiai és társadalmi kérdésekről tett, nem egyszer nagy társaság előtt s ítéletei a kínai és indiai udvarokról, ritka éles szemre vallanak s frappánsan bizonyítják egészséges világnézetét, mely ment minden társadalmi és felekezeti elfogultságtól. Kedélyvilága — igazán nem lelek rá szót hamarjában — bájos, charmant, a gögnök egy árnyéka sem homályosítja el; társalgása kitűnő, mint coseur elsőrangú, a kiből még csak meg sem sejteni két trón várományosát, oly természetes és oly fesztelen véleménye kimondásában s ami ennél is fontosabb: mások véleményének akceptálásában. Roppant könnyen is lehet megközelíteni — éppen ezért. Nagyon érdeklődik az ipari és kereskedelmi érdekek iránt, ismeri és méltányolja azt a hatást, melyet az ipari és gazdasági élet fejlődése a nemzetre gyakorol és nem egyszer engedi sejtetni, hogy érzi a hatalmat s tiszteli, ami a kereskedelemnek kezében letéve vagyon. A szociális kérdésekről, sőt magáról a szociálmusról, olyan egészséges — mondhatnám megdöbbenően egészséges — felfogása van, amit bizonyára ki sem várna egy olyan férfiútól, aki ilyen légkörben, ebben a pozícióban, távol él a nép küzdelmeitől, nélkülözéseitől. És hogy ismeri a nép bajait! S hogy érzi! Valóban, államférfiaink közt is alig akad, akinek világnézete — speciell a szociális kérdés megoldásáról! — oly egészséges volna, mint a trónörökösé. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, mily végzetes tévedés részünkről azt hinni, hogy azért, mert a trónörökös jelenlegi helyzetéből kifolyólag, pusztán egyéni okok miatt, nem szerepelhet Budapesten annyiszor, mint a közvélemény szeretné, már azt hirdetjük, hogy érzelmeiben hideg és ismereteiben idegen irántunk! Egészen más okai vannak ennek s ezek az okok a Habsburg-etiquette labirintusaiban keresendő, azokban a labirintusokban, melyekbe a trónörökös akkor tévedt, mikor Chotek grófnőt élettársául választotta. Vele ugyanis még nem szerepelhet hivatalosan, nélküle meg — tán nincs kedve hozzá. »

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

II. Szathmáryné.

Genie és ösztön... ez volt Szathmáryné. A Nemzeti Színházhoz hősnői szerepkörrel szerződött, ám az akkori drámai csillagok mellett nem tudott eléggé érvényesülni. De Szigligeti Ede éles szeme megtalálta a neki való szerepkört, amelyet aztán sem előtte, sem utána nem töltött be senki annyi ragyogó humorral, alakító erővel, mint Szathmáryné.

A «Mamá»-ban ő játszotta a címszerepet. Leánya kérve kérleli, hogy béküljön ki az urával, de az anyós szilárdul járt föl-alá és mikor már semmi szava nem akadt, hogy dühét beléöntse, fölkiáltott:

— Laz mi' ausz!

Leírhatatlan volt ennek az egyszerű sváb mondatnak a hatása. A közönség kacagott, tombolt és — felismerte, hogy ebben az önkénytelen, tehát őszinte kifakadásban benne van a németiségből átvedlő, pesti nyárspolgár-asszony pompás karrikatúrája.

«Egy millió», «Idegesek», «Fösvény» Frusinája, «Fenn az ernyő», «Aranyember» — de ki is tudná elősorolni azokat a darabokat, amelyeknek ő volt a derűje, éltetadó verőfénye.

És ez a nagy művésznőnk — írni sem tudott! «Faust»-ban az egyik boszorkát játszotta és mindannyian megilletődve néztük hatalmas alakítását, amely a Goethe szelleméhez méltó volt. Egyikünk meghatva mondta neki:

— Igazán nem is tudom megérteni, hogy hatolhatott be ennyire a «Faust» szellemébe.

Szathmáryné hetykén válaszolta:

- Oh nekem egész Shakespeare a kisújjamban van!
 — De kérem, a «Faust»-ot nem Shakespeare írta!
 Szathmáryné kedvetlenül legyintett a kezével:
 — No jó, hát legyen Molière...

Írni csak később tanult meg. Először csak e két szót:
 — Elfogadom — Szathmáryné.

No mert erre a két szóra gyakran volt szüksége. Tartozott fűnek-fának, de pontos fizető volt; mindig percre fizette az adósságát. Hát bizony akkor még a nagy színésznők több babért, de kevesebb aranyat aratgattak. Akkora fizetése volt, hogy abból bajosan gazdálkodhatott bölcse belátással, amikor mellékesen az ország első színpadát kellett benépesítenie halhatatlan alakításokkal.

Volt egy szép, mogyorószínű selyem ruhája. Ez a szegény ruha — az ő garderobejának szemefénye, büszkesége — örök vándorlásban volt a színház és valamelyik apró zálogház között. Mindig előadás napján váltódott ki, többnyire a kollégák segítségével. Másnap aztán ment vissza szépen, pihenni a zálogház csendes polcán.

Egyszer közvetlenül előadás előtt szalajtatott el a zálogházba a selyem ruháért. De a cseléd kétségbeesett lihegéssel jött vissza.

Jaj, zsidó ünnep van, csukva a zálogház!

No, megvolt a baj. Szerencsére közelben volt a rendőrfőkapitány; az fölhajszoltatta a zálogost — így került meg idején a mogyorószínű selyem ruha.

Soha nagyobb bankója öt forintosnál nem volt. Azaz hogy egyszer mégis... A Nemzeti színháznál kapott egyszer ezer forint kölcsönt és egy ezresbankóban adták ki neki. Az udvaron megdöbbenve nézegette, forgatta a tekintélyes bankót és szinte kétségbeesve sóhajtozott:

— Jézuskám, Jézuskám! Mit csináljak ezzel a nagy bankóval!

Gyorsan átvitte a trafikba és naivul mondta a trafikosnénak:

— Ugyan aprózza föl lelkem ezt az ezredest!
Adjon érte századosokat, de tizedes is legyen benne
— néhány!

Mindenki szerette és mégis elhagyatva élt, nem volt senkije, csak hű kis kutyája, a Modeszti, ő vele beszélgetett estenként, szidta neki az intendánst, Modeszti meg ugatta; hű kísérője volt, egyszer be is ment utánna a színpadra, meg is büntették érte, akkor aztán igazán szidták együtt az intendánst.

Ifjú korában ragyogó szépség volt, délceg növésű. Talán ez is volt az oka, hogy fiatal korához nem fűződnek jelentősebb sikerek emlékei. Rengeteg kedély, őshumor lakott benne, de ez csak akkor érvényesült a maga egészében, amikor már a hódító, mindig előtérbe nyomuló szépség elveszett. Anyaszínésznőnek született, de a míg erre a szerepkörre megérlelte az idő, az ország egyik legszebb nője volt.

Ha szerepet kapott, az első percben világos volt az előtte. Nem látta: érezte; nem gondolta végig: ösztöne súgta meg neki. Mire előadásra került, zsenije aranyozta meg azt; őserő volt abban — nagy volt.

Az a szerző, aki rábízta darabját, nyugton alhatott, nyert csatája volt.

Partnerének sohasem kellett vele előzetesen konferálgatnia; ő azonnal megértette, hogy az mit akar.

Ő volt az én színpadi feleségem; hű visszhangja voltam. Mindíg azt tettem, amit ő akart és ő mindig — az igazságot akarta. Zseni volt, ösztöne volt, nagy volt.

Legnagyobb volt, ma már alig tudnak róla — én mindég rá emlékezem!

Pesti dekameron.

Írja: Bródy Sándor.

I. AZ ALBIRÓNÉ.

Mostanában sokszor megvárom, amíg a nap fölkel. Milyen érdekes is a hajnal, ha az ember fölkel és két lábára állván mozogni kezd bizonyos cél felé...

A napot csak szeretem, de a természeti tünemények között mégis embertársaim érdekelnek a legjobban. És a gyönyörűség érzése áraszt el, amint a körutat elárasztja a friss sugárözön és abban megpillantom az első munkára igyekező alakokat. Kőművesek, mindenféle gyári munkások és napszámosok, akik talán másfél óra járásnyira laknak a tett helyétől, ahol hat órára már jelentkezniök kell. Hajh, ebben a városban már nagyok a távolságok, Budapest valóban világváros! És a munkásoknak sincs semmi nemzeti jellegük. A nap süti a hátukat és erre fölvidámodnak. Az eső veri a vállukat, az arcukat és ezért komolyak. Egyébként a két iromba lábukon sürgősen továbbítják magukat az új munka felé.

Csudálatos szorgalom és fegyelmezetség ez. Valahányszor ki nem alszom magamat és így várom be az utcán a napfelkeltét: mindég újra és újra meghat «a szegény jó állapot»-nak a hangya természete, kötelességtudása, szorgalma és szelidsége. És némelykor ártatlanabbaknak és tehetetlenebbnek látszanak, mint a fiatal barmok, amelyeket szintén, ilyenkor hajtának végig a vágóhídra. De a munka nem vágóhíd, a munka szent! A papok mondják, Smidt Kristóf mondja, Hoffman is, Ramzesz is, a császárok és a házi miniszterek is. Persze, hogy a lump ujságírónak ellene kell mondani! De végeredményében nem merek. Oh, tisztellek phisikai munka és elhiszem, hogy olyan vagy, mint az erkölcs: az államok talpköve, az uri rend nyugvó széke, amely — igaz — néha himbálódzik! Mégis irtózva gondolok arra, hogy reggel hattól este hatig kell majd ezeknek — akik előttem elvonulnak — egy buta kalapácsal egy buta szögre ütni, vagy ugyanazon a talicskán maltert fölvenni... Mit tudom, mi a kötelessége ezeknek az örök Sisiphusoknak?

Fúj, de csúnya pszichológia ez! A nap fölkel a város fölött, örülünk neki. A paloták tornya már merő arany, ébrednek a pesti pacsirták is, a verebek. Az elegáns, sárga villamos kocsik végig suhannak az úton. A gyalogjáró nép oly szürke, olyan formátlan hozzájuk képest. Nem is ül beléjük, csak egy-egy leány. Piros kalaposak, sárga arcúak, ezek mennek haza, ezeknek lement nappaluk — az éjjel. Furcsa egy had és nehogy azt higye valamely szentimentális lélek, hogy rosszkedvűek, fáradtak, vagy szemérmesek. Néhol a gyalogjárón, vagy egy-egy túlsufolt fiakkerből föl-fölszáll a csapatjuk, mint exotikus madarak, olyanok. Vidám gágogás között törekednek valamerre, nem haza még, élni magukért.

Budapest már valóban nagy, vannak vendéglői, ahol négy órakor friss húslevest és marhahúst lehet kapni. Ahol napfelkölte után hamarosan találják a délebédet. Húsz-harminc-féle fogás van e vendéglők ételsorán. És kötelességeik teljesítése után itt ülnek le a színes ruhájú leányok és öntudatlanul, bizonynyal, de boldogok, hogy egy kis megfordított társadalmi rendet játszanak.

A vidámakkal, az erkölcstelenekkel néha szembe találkoznak a komolyak, az erkölcsösek, a munkára menők. A két párt kíváncsian nézi meg egymást. Az egyik gondolhatja: amikor még ilyen voltam! A másik meg azt mondhatja magának: vajjon nem jobb lenne-e, ha ilyen lennék?! De csupa erkölcs ez a város. Mennyi erkölcs. Szinte megbódít. A szép és fiatal lányok százai törekszenek előre, bújnak ki a szűk utcákból. Ennek a mi Budapestünknek kissé vegyes volta, sokféle fajtájának az összekerülése: a szép lányokat tömegben váltja ki. És mennek, hogy megkeressék az egy forintnyi — sokszor csak néhány krajcárnyi — bért: louveri Venusok, félretaposott cipőben, Rosetti karcsú dáiái berlini nagykendőbe burkolódzva, átszellemült arcú, fiatal madonnák, olcsó és kellemetlen angol kalapban. Érzéki szépségek, akiknek arcán a nyugodtan átaludt éjszaka ártatlan rózsákat fakasztott. Két bájos, vörös leányt látok, nyilván ikertestvérek. A mesterségük úgynevezett «fehérvarrás», látom a ruhájukon, mert lomposak és a tegnapi fehér cérna ott ragadt a szoknyájukon. Alkalmasint nem reggeliztek még, igen bizonytalanul lépkednek előre. És nem szólítanak meg egy férfit, hogy adjon nekik enni!

II.

A hajnalt váró, nem munkából élő leányok között a minapában megjelent egy csinos, kövér asszony, aki röviden:

albirónénak nevezette magát és máról-holnapra való udvarlóinak legszívesebben az uráról beszélt.

Hozzá vagyok szokva, hogy a legkülönösebb dolgokat egyszerűsítsem, mégis, nem egyszer zavarba hozott ez az asszony, midőn nem tagadta, hogy pillanatnyi szükségből szakított a rendes erkölcsessel, de az ügy egyébként is örömet okoz, mint fájdalmat. Csak a férjét ne emlegette volna folyton:

— Az uram úgy viseli a bajuszát, mint maga . . .

— Az uram . . . szép, magas ember. Hogy szeretem-e? Hisz' az uram! — Az uram így, az uram úgy . . .

A hajnali mulatóhelyet elhagyva, nem egyszer egyenesen a vásárcsarnokba sietett, hogy valami jó marhahúst — és friss salátát — vásároljon az ura számára, ebédre. De micsoda pénzből, milyen pénzből?!

— És az urának nem akad meg torkán a leves? — avatkoztam bele az albiróné családi szentélyébe.

— Ha tudná, miből vásároltam . . .

— Nem tudja?

— Nem is sejtí. Ügyes asszony vagyok én. Valami rokonomnál, beteg asszonynál hálok, elkísér, megcsókol, hazamegy.

— Ha egyszer idejönne!

— Jesszus Mária! De ő nem jár ilyen helyre, szolid férfi, becsületes, nem mint maguk, nem csalja meg a feleségét. Aztán estére el van fáradva, alig várja, hogy lefeküdjék. Egész nap szaladgál, állást keres. Föl van függesztve. (Nem ő a hibás.) Mi vidékről jöttünk. (Tudja-e, hogy nem voltam színházban, amióta itt vagyunk.)

— Egy jó asszony eltartja az urát! Most már értem.

— El hát, ahogy tudja. Ha állásunk lesz, minden más-képp lesz. Nem tud neki valami állást? Elküldöm magához, de vigyázzon! Mikor?

És valamelyik józan délután megjelent nálam az albiró. A rendes, kissé fakult, kissé mívelt ember. Egyszerű, de uras modorú férfiú, aki már természetesnek találta, hogy a felesége protegálja nálam, egy fiatalkori ismerősénél. Az ismeretséget — amit az asszony talált ki — nem igen firtatta. Nyugodtan nézett rám, a szeme tiszta, a lelkében semmi gyanú. Kissé szégyelte, hogy amióta fölfüggesztették, az asszony tartja el, rokonaitól kölcsönként és betegápolásért kapott pénzen. (Ezt hitte.) Dolgozni akart mindenképpen és mindenáron, természetesén újságírónak ajánlkozott, valami könnyebb munkára, esetleg vezércikkre, mert annak minden formáját betéve tudja már az olvasó.

— Törjük a fejünket! gondolkozzunk csak, mit lehetne tenni! — fontoskodtam én és szégyenkezve vallom be, nem az állás, a hivatalszerzés járt az eszemben, hanem ez az átlag mégis ritka viszony, amelyben ez a férj van a feleségével. Arcomat kezeimmal elfödve — a mély elmerülést játszva — ujjaim között néztem rá, hogy átlássak széles és tiszta homlokán: van-e abban valamelyes ismerete a helyzetének? Tudja-e hogy mily áldozatokat hoz érte az asszony és hogy meggyalázza ez áldozatokkal?! Mi a véleménye az egész ügyről és mit mondana, ha én most egyszerűen föltárnám előtte a helyzetet:

— Albiró úr, egy férfitől kér ön szivességet, de azzal a férfival megcsalta önt a felesége. Igaz, legfőképpen azért, hogy önnek ebédre marhahúst — jó szegyt — adhasson, főtt húst, amit ön, tudom, annyira szeret és tiszta fehérneműt is adjon, ami önnek — tudom — a gyengéje, mert ön igen tiszta ember... Albiró úr, férfiak vagyunk, teljes őszinteséggel és az ismert férfias nyíltsággal — köpjünk az egymás szemébe, vagy határozzuk el, hogy a klubbörvények szerint mind a ketten becsületes emberek vagyunk, ellenben az asszony, az becsületes, rossz!

Mégis csak jobbnak tartottam, hogy hallgassak. Jó erősen megszorogattuk az egymás kezét és én megigértem, hogy értesítem, mit tudtam érte tenni.

Nincs valahol egy bizalmi állás, valami titkári hivatal egy jóhiszemű, derék, vak ember számára? Vagy nem ezen a címen kell kereskednem és ellenkezőleg, azt kell kérdeznem: hol egy hivatal, amelyre egy olyan ember kell, aki elszánt, elhatározott gazember, mindent tud, mindent lát és tudatlannak, meg vaknak teteti magát, hogy nyugodtan ehessen meg a maga sóba-főttjét és megtarthassa lábai alatt a rendes erkölcsi alapot?! Egy emberem van, ajánlom!

Az asszonya mindég kínoz vele: — van-e már valami? Sietni kell, mert nem tudok tovább alakoskodni. Egyszerre csak megtudja!

— És ha megtudja? — kérdeztem az asszonyt.

— Megver, elkerget.

— És ha tudná és még sem bánna?

— Megutálnám, otthagynám!

.... Oh be nagy, de tarka is lettél ifjú kalandor, homokra épített összevissza Budapest!

A JEZSUITIZMUS ÚJRA-ÉBREDÉSE. Franciaország kilökte a kongregációkat, Magyarország befogadja. Budapesten telket vásárolnak, értékpapírt vesznek, rendházat alapítanak. Ez azt jelenti, hogy a jezsuitizmus kinézte Magyarországot új Spanyolországnak. Hogy mit tett ez utóbbi országgal: arról már katolikus papok is írnak. «Paternidad» című jezsuita drámát játszanak most is Barcellonában. A darab írója egy fiatal katolikus pap, don Segismundo Pey-Ordeix. Előszót is írt a darabjához és így szól: «Spanyolország a föld legboldogtalanabb országa, mert itt a jezsuita uralkodik. Egy nép, melynek nincs se hite, se bizalma, nem férfias, erőtlen, nincs törvénye, nincs tudománya, de még becsületérzése sincs! A legtöbb amit tehet, az, hogy kívánja: néznék a többi népek, vajjon van-e fájdalom, mely ehhez hasonló, és reméli, hogy a jezsuitaság keselyűje egyszer mégis csak abba hagyja és nem tépi a húst egy bűzlő tetem csontjairól. De úgy látszik, egy visszhatás van keletkezőben: borzasztó annak a népnek haragja, mely bosszút áll hazájáért, melyet erkölcsileg és anyagilag meggyilkoltak.» — Pey-Ordeix a jezsuiták ellen, nem pedig a katolikus vallás ellen küzd. A maga és embertársai számára a szabad nézet jogát követeli. «Katholikusok vagyunk, de nem klerikálisok, hanem antiklerikálisok!» Feddi Rómát, mely a jezsuiták hatalmában van: «Tűnik az Isten igaz tisztelete, nem követik a Megváltót, de túlzottan bálványozzák a szenteket, a szent szívet és más tárgyakat: tűnnek az igazi keresztény erkölcsök, az igazság, okosság, mértékletesség, de szaporodnak a vallásos gyakorlatok, melyek csupán az érzékekre számítanak mint a körmenetek, ünnepek és az egész szertartásrendszer; csökken a gond és szeretet a szegények iránt, de nő a gazdagság, hatalom és befolyás utáni vágy; elhanyagoljátok az evangéliumot és a tradíciót és egyre növelitek az egyházi autoritásokat, főleg a vatikán központi vezetésének hatását; a pápai és bibornoki igazgatásban szímonia és a kegyencek hatalmaskodása van, a felebbvalók önkénye és zsarnokoskodása az alsóbb papság és a néppel szemben. — Megfogadtam, hogy mindeme hibák és bűnök ellen, melyek a keresztény-vallásos szellem borzasztó hanyatlásának jelei, nap-nap után fölemelem a szavamat, fölebbvalóim engedelmeivel, vagy annélkül. — Pey-Ordeix még mindig pap; fölöttes hatósága eltiltotta ugyan a misézéstől, de nem merte őt papi ruhájától megfosztani. A darabját szülővárosában, Barcellonában adták, és amikor a hívásokra az ifjú író papiruhájában a színpadon megjelent, ujjongva üdvözölte őt a nép.

Úrnők a szegénységről.

A jótékonyág reformja.

A jótékonyágot eddig meglehetősen tervtelenül gyakorolták. Adtak, mert kértek pénzt tőlük, egyletbe álltak, mert fölszólítottak — de a legtöbb esetben tiszta képet maguknak nem alkottak arról, adományuk méltó helyre jut, enyhít-e nyomort, gyógyít-e sebet, ad-e segílyt? Fejlődött már majdnem minden emberi intézmény — a jótékonyágon volna most a sor lépést tartani a fejlődéssel. Az egész világ fölébredt téli álmából, ideje volna, hogy a jótékonyágot is új alapokra fektetnék.

A budapesti társaság hölgyeinek véleményét kértük ki e két tárgyban: mint vélekednek a jótékonyág mai formájáról?

Másodszor: milyen formában gondolná kiki az ideális jótékonyágot megvalósíthatónak?

Az úrnők így nyilatkoztak:

Gróf Andrássy Aladárné azzal kezdte kijelentését, hogy a sablont semmiben sem szereti, tehát a jótékonyágban sem. Az egyéni jótékonyág a legtöbbet érő. Ha többet nem tehet az ember, hát legalább egy embert segítsen meg, állítsa azt újból talpra, ha az élet küzdelmében elbukott, segítse megint keresetforráshoz, önállósághoz. És amellet a jótékonyág, az igazi jótékonyág ne feledkezzen meg arról sem, hogy minden embernek lelke is van és mert az van, jusson annak is a jótékonyágból.

Báró Vécsey Eszter az első kérdéstől eltekint s a másodikkal foglalkozik. Az igaz jótékonyág még azt is nemesíti, aki gyakorolja, tökéletesíti. A jótékonyág tehát, mint öncél, lelki nevelési eszköz. A jótékonyág gyakorlására az ember ne keressen alkalmat, használjon fel válogatás nélkül minden kínálkozó alkalmat.

Báró Lipthay Béláné nem hisz az alamizsna hasznában, céltalanul adott pénz nem áldás. A második kérdésről nem kíván nyilatkozni.

Medveczky Frigyesné, gróf Zichy Mária azt tartja, hogy pénzbeli adománynyal a jótékonyág még nincsen kimerítve; mindenki személyesen is részt kell, hogy vegyen a jótékonyág praktikus gyakorlásában. Ő hisz a személyes befolyásban, a résztvétben,

hisz abban, hogy a segélyre szorult szegény embernek jólesik a személyes sympathia, a barátságos mosoly is.

Ifj. Jankovich Béláné nem pártolja az egyleti eszmét. Szerinte legjobb segély az egyéni segély. Egy esetben azonban hajlandó volna egyletet alapítani, vagy tagul egyletbe belépni: ha akadna egylet, mely a jótékonyág művelését a szegény, elhagyatott, gondozatlan gyermekek helyes irányu nevelésében keresné. Helytelennek tartja, hogy a gyermek bünhődjék mások hibájáért, vagy szerencsétlenségeért és meg szeretne menteni minden gyermeket a társadalom számára.

Pejacsevich Jolán grófnő ellenzi az alamizsnák adását és nem tartja jó egyleteknek azon egyleteket, melynek tisztikara a befolyt segélyadományok legnagyobb részét felemészti. Segítsenek az egyleti tagok tőlük telhetőleg mindenben, hogy minél több pénz maradjon az egylet tulajdoképpen céljaira.

Báró Bánffy Györgyné ugyanazon nézetet vallja. Ellenzi a mostani egyletek ama rendszerét, mentül nagyobb tisztikart fizetéssel alkalmazni, úgy, hogy egyleti célokra szűkeeskén marad a jövedelemből. Az ideális jótékonyág a titokban művelt, mely kenyérhez segíti a munkanélkülit újból, anélkül, hogy önérzetét megsebezte volna; mely bajból kimentí a szűkölködőt és visszaadja a jólétnek. Különben is vonzó a jótékonyág gyakorlása, ha szívünk sugallata szerint, egyéni hajlamainknak megfelelőleg gyakorolhatjuk.

Gróf Pejachevich Arthurné a megfontolás nélküli adakozást ellenzi, nem lát jótékonyágot benne. Ideális vágya volna a túlszűfolt nagyvárosokat a faluk mintájára szervezhetni, hogy minden embernek jusson gazdája, aki vele törődik, ápolja betegségben, bajban megsegíti, örömeinek örül, bánatán búsul. Különben pedig a jótékonyágot legjobban véli gyakorlottnak, amelynek nyomán a szegény szűkölködőt művelhetjük is.

Hubay Jenőné, Cebrián Róza grófnő nyilatkozata ez: A jótékonyág az érző szívnek épp oly benső szüksége, mint a hívó léleknek az imádság. Mindegy hát, akárhogy gyakoroljuk azt — vagy szűkebb körre szorítkozva, vagy nagyobb arányokban, másokkal szövetkezve — az illető mindig benső sugallatának engedelmeskedik, amidőn másokkal jót tesz.

Gróf Batthyány Lajosné a jótékonyágtól csak azt kívánja, ne legyen felekezeti, mivelhogy a nyomor független a felekezetektől s a szegény embernek segélyre van szüksége.

A sorozatot folytatjuk.

Egy kereskedő naplója.

Munkaszünet a börzén. — Kereszt a tőzsdecsarnokban. — Az utolsó ötvenes. — A készfizetések. — Kollektát Bilinszkynek. — Bádoggolyók a vaskartellben. — A bankalfonz.

Vasárnap egy kis munkaszünetre felnéztem a börzére. Rendes szokásom 1895 óta, hogy idegcsillapítónak felkeresem az izgalmak tanyáját. Sehol a világon akkora csönd. És a játékosok is, akik az emlékezetes 95-ik esztendő óta csöndesen, de biztosan tönkrementek, holott előbb vadul ficáncoló paripák várták őket a kapuban párnás hintók elé fogottan, — azzal vigasztalódnak, hogy ez a tőzsdeterem egy kedves és olcsó Riviera. Nyáron hús, télen enyhe. Ha a pénz elfogyott, még mindig megmarad a filozófia.

No de olyat, amelyet vasárnap, nem láttam a börzén még soha. A falon egy nagy fekete kereszt, alatta egy régi ötvenes. Az ötvenes is meglepett, fakó, divatját mult, szegény óslény. De kereszt a börzén! Megtapogattam magamat! Pedig igaz volt. És jelentette, hogy ama vasárnapon, március 1-én, haltak meg örökre és visszavonhatatlanul a kényszerforgalmas államjegyek. Nem szívesen használok ezt a szót ebben a naplóban, amelyben más könyveim rideg tónusához képest, legalább azon vagyok, hogy könnyed legyek. De hát el kell siratni a régi, jó egyeseket, ötösöket és ötveneseket. Végre is a 312 millióból, 312 millió forintból pedig, amennyi belőlük forgott, nekem is jutott néhány a szerencse és az eszem kedvezéséből. Hát most, hogy meghaltak szegények és nincs körülöttünk annyi korona, ahány forint volt korábban, teszek egy vallomást: hogy az arannyal fedezett koronából a kevés nem olyan kedves, mint amilyen volt a rossz papírpénzből a sok. Ez nem tudós nemzetgazdaság: — csak az élet tapasztalása. Rossz volt

bizony az államjegy, amikor 1865-ben a háború előtt Ausztria is csak 65%-os kurzuson tudott Párisban elhelyezni szegény 90 milliót. De mostanában már, amikor minden fenékgig tejfel vala, jól hozzászoktunk a mi tisztas, kényszer-árfolyamos pénzünkhöz.

Pfúj! Egyszerűen illetlen, hogy úgy beszélek, mint egy oligarcha, akinek megrögzött szokásai vannak. Illik-e ilyesmi egy kereskedőnek, aki, ha nem is utazó mindig, de úgy mondják az agráriusok, átutazó a legjobb esetben. Pedig micsoda konzervatív hajlamokon kapom én rajta magamat mostanában. Ha az agráriusok tudnák! Nekifakulnának a dühtől: hogy még azt is jobban értem.

Különben mit meditálok én ezeken a dolgokon, amiket a mosolygó, okos, erős, kedves és tudós Wekerle nagyszerűen megcsinált. Olyan nagyszerűen, hogy az osztrákok már tíz esztendeje huzogatják rólunk a takarót, amibe bepólyált és még se bírnak velünk. Tehát kezdődhetnék ezzel a dátummal és csak jöjjön a törvény, hát kezdődhetik is a készfizetés. Én nem szólok senkinek. Csak itt ülök a bürómban (amerikai íróasztal, fiókos regiszter, rúgón járó szék, posztó helyett a parketten vastag lanolin) és hallgatok. Szent, hogy az osztrákok megint valami huncutságon törnek a fejüket, hogy a készfizetések megkezdését halasszák, ha lehet, megghiúsítsák. A szemérmes kis tolvajok most az Osztrák-Magyar Bankot tolják előtérbe. Ha a két kormány kívánja, hogy még a készfizetések megkezdése után is maradjon forgalomban kicsi bankjegy is (finom fedezetű persze!) tizes és huszas koronákban, hát fedezzék az államok a nyomtatás költségeit.

A Jegybank, a szegény, ezt ugyanis már nem bírja. A kormányzójának közelebbről kollektát csináltak a börzén. Jó, majd adnak a kormányok a 800,000 korona évi költségből mondjuk négyet. Adnak, mondja a bank, adakozó kedvben vannak? Akkor kérem még a jelzáloglevélforgalmam nagy tágítását is! Kérem, hogy az ércváltók egy részét ezen túl is tudhassam bele a jegyfedezetbe! És kérem, tessék most

megegyezniök a kormányoknak a két állam kvótája iránt a Jegybank vagyona és érckészlete dolgában! Tessék!

Szóval, megint száz új kérdés. Tegnap még senki se beszélt róla. Ma sürgős valamennyi. Mert Magyarország akarja a készfizetéseket. Ausztria fél tőle és kimódol száz akadályt, amin még el lehet alkudozni egy pár esztendeig. No, annyit mondhatok, dicsérem az eszemet, hogy soha társat a magam közelébe nem eresztettem. Azért nem mondom, hogy ennek a magyar-osztrák viszonyoknak semmi haszna nincs. Körülötte fog kivirágzni Magyarországon a felekezeti béke. Mert ha válni jönnek házasfelek a paphoz, ha pópista, ha zsidó, ha kálomista, megszólal legott a szent férfiú:

— Ugyan nézzék hazánkat és Ausztriát. És mégis együtt vannak!

Azon nagyon mulatok, hogy kedden a vaskartell vitézei súlyokat dobáltak egymáshoz a tanácskozásaikon. Pedig ferenc-józsef-kabát volt valamennyiükön. Gondolkoztam rajta, hogy van mégis, hogy egynek se törött bele a feje? Hát mert okosak! A súlyok bádogból valók. Az Unio-bádoggyár kilépett a kartellből. Húj, a vér a gyülekezők arcába szökött. És Radvaner igazgató úr kivonult a teremből. Ráírtak azután, hogy beszéljen világosabban, mert a kartell nem tűri a kétértelműséget. Jesszus! Csak nem frivólkodtak a magyarkák! Mondják, hogy az osztrák jegyzék durva, mint a vas. Becsempésem magamat egyszer egy ilyen gyűlésre. Szeretem látni, hogy férnek meg azok, akik egyesültek.

Ma beszéltem Kerekes úrral. Hiszen mondtam, én nem vagyok aféle rideg kereskedő: ismerem is, szeretem is a tréfát. Hát feltűnt nekem, hogy ilyenkor, a közgyűlések évadján, szünetlen azt olvasom: a közgyűlés után felállott Kerekes részvényes

és bizalmát jelentette az igazgatóságnak —
és elismerését fejezte ki az intézet vezetőinek —
és háláját nyilvánította a kitűnő direktciónak —
és jegyzőkönyvi köszönetet indítványozott az elnöknek —

és a részvényesek elragadtatását tolmácsolta a főuraknak és a kicsi tisztikarnak!

Mindig Kerekes, Kerekes, Kerekes! Valami rejtett miliomos ez? Csoda, amelyik feltűnik és eltűnik? Hogy mindenütt ott van, mindenféle részvénye van és mindenki bíz benne. És tele van hálával és elismeréssel. Kerekes, Kerekes, Kerekes! Meg kell örülni!

De már nem kell. Beszéltem egy igazgató-barátommal, akinek vannak néha őszinte pillanatai. Ez megmagyarázta:

— Látja, ez a Kerekes a mi gondviselésünk. Március végén, amikor az utolsó közgyűlés is megvolt, elküldjük délvidékre, nyáron azután Svájcba, télen Afrikába: kergeti a napot a mi pénzünkön. Január közepe előtt nem szabad mutatkoznia, még fecseghetne borozás közben. Akkor megjelen, kap jó részvénykéket és jelenti értük a bizalmát, a háláját és az elismerését... No érti?

Ha értem-e? Én értem csak igazán. Meglestem azért s beszéltem vele. Huncut természet ez az enyém! De szép bronz-színe van! És micsoda fityegők az óraláncán! Tíz esztendő óta valamennyi bankdirektor megajándékozta a miniatűr arcképével. Persze gyémántfoglalatban. Nizzában azután női arcképeket rak a helyükbe. Pompás fiú!

Több rosszat nem mondok róla. Pedig csiklandoz valami, hogy elkereszteljem. Ez új szó kísért körülöttem: «Bankalfonz».

Már kimondtam. Eb, aki bánja. Legfeljebb beárul az adóincstárnál, hogy a naplónon nincs bélyeg.

Mit tehet egy szegény kereskedő? Ha ki akar rúgni, hát elkövet egy kis — jövedéki kihágást.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A dajkám.

Mintha ködön át látnám magamat:

Kicsi vagyok, ölben, vagy szőnyegen ülő. Nem érdekel semmi, csak amit megfoghatok. Az emberek, a tárgyak olyanok nekem, mintha képek volnának, álló képek és színes, mozgó-képek. De mondom: nem érdekelnek, velők semmi közösségem nincsen.

És úgy képlik nekem, mintha emlékezném a dajkámra. Egy puhatestű rózsaszínű óriás ő. Az arca piros és duzzadt, a lába meztelen. Szeretek a karján ülni s puha, nagy mellébe belesülyedni, mint valami meleg vánkosba. Érzem, hogy roppant erő van e nagy, eleven hústömegben! Mindenbíró erő! Én csak pehely vagyok neki. De összetartozunk. Ő énhozzám tartozik, én őhozzá.

Körülbelől huszonnégy éves voltam s az anyám falujában időztem, mikor egyszer az anyám azt mondja:

— Holnap reggel eljön a dajkád, a Rózsa.

A szívem megmozdult. De hogysisne: hiszen a dajka második anyja az embernek!

Egy pécsi, öreg rokonasszony ült nálunk. Annak magyarázta az anyám:

— Ez volt a legjobb cselédem. Három esztendeig szolgált nálam, s még csak meg se kellett szidnom soha. Azaz, hogy mégis, egyszer. Mink akkor Kilitiben laktunk, a malom szomszédságában. Egy éjjel gyanus neszt hall az uram. Kinéz az ablakon, hát látja, hogy a molnárlegény lapul a ház szögletén. Kimegy a folyosóra, hát a Rózsa éppen akkor suhan ki a konyhából. Csak egy nagykendő volt a Rózsán. Amint elmenne az uram előtt, ez ám jól pofon

teremti. Rövid idő múlva el kellett küldenünk. Hazajött. Egy esztendő múlva, mikor magam is itthon voltam látogatóban, a Rózsa eljött hozzám. Akkor mondja nagy sírva: «Megérdemlettem, hogy pofon vágott az úr, de bárcsak *előbb* vágott volna pofon...» Később aztán mégis elvette egy idevaló ember.

Kíváncsi voltam a dajkámra, hogy vajjon talállok-e rajta egy vonást, amely emlékezést ébreszt bennem az én kisdéd-gyermekségem elfeledt idejére?

Öles, kétmázsás asszonyt vártam. Ugyancsak meglepett, hogy egy alacsony, ráncosképű parasztasszonyka lépett be hozzánk. Egy merőben idegen arc, amely nem emlékeztet engem semmire.

Zavartan állott meg előttem, és félénken, de mégis mosolyogva pislogott reám.

— Bizony megnőtt, — mondotta, — bizony megnőtt.

Barna, fahéjszínű ruhába volt öltözve, és nagy, fekete imádságos könyvet tartott a hóna alatt.

Első szavam.

Ez nem az én emlékem. Anyám elbeszéléseiből tudom:

Az én gyermekkoromban apám kocsit és lovat tartott. S mint minden gyerek, én is bámultam a lovat, ezt a kedves alakú, négylábú, néma rabszolgát, amely az ember parancsának engedelmeskedik; amely mesés erejével megmozdítja, vonja, viszi a kocsit, a kocsin az embert; és az ember halad, halad, halad...

Az én első szavam ez volt:

— Gyi!

A csillagos ég.

Igen kicsiny voltam, talán 3—4 éves, mikor egyszer, nyári éjjelen, kocsin mentünk hazafelé.

Enyhe, nyári éj volt. A kocsi egyhangú, halk zörgedéssel haladt a puha, földes úton. Én az anyám ölében álmosan, elhanyagolva feküdtem.

És hogy az arcom fölfelé volt fordulva, láttam az eget, az égnek fényes, apró csillagokkal beszórt, végtelen, sötétkék oceanját.

Mik a csillagok? — nem tudtam. Csak bámultam félálomba merülten a sok apró, fényes pontot; bámultam hosszan, szótlanul, a gyermeki lélek gondolattalan nézésével.

Az apám se szólt, az anyám is hallgatott. A kocsí csöndeseen haladt az úton.

És a csillagok milliárdjai szétszórt, apró, fehér mécsekként ragyogtak a sötétkék magasban, a néma, enyhe, nyári éjszakán.

Első álmom.

1866-ban Pátkán laktunk. Apám gépész volt Kégl Györgynél. Mink bent laktunk a faluban, a falu boltja mellett.

A boltosnak (Miska zsidónak) volt egy kis leánya, olyan korú, mint én. Emlékszem, hogy ezzel a leánnyával a porban játszottam. Csibéket csináltunk, vagy gödröcskéket ástunk az udvaron, a pince oldalában.

Egyszer a pincekulcsot is belétemettük egy gödröcskébe, de mikor keresték, elő tudtuk adni.

Emlékszem arra, hogy e játékokba lelkemmel teljesen elmerültem, se láttam, se hallottam; időre nem gondoltam, se arra, hogy a kezemet, vagy ruhámat beszennyezem.

Egy éjjel azt álmodtam Rozikáról, hogy valaki, egy férfiember, megragadja és a bolt előtt levő padra teszi. Ruha nincs Rozikán. Az ember egy nagy késsel szeleteli, mint a hentes a gömböcöt. A leányka hangtalanul vonaglik. S én elirtózva nézem. De hogy az ember álma sohse más szerkezetű, mint aminő az értelméből kikerülhet, ez is bizonyítja: Rozika testének szeletei fehérek voltak, mint a szalonna.

Ez az első álmom, amire emlékezem.

A tallérok.

Van egy széles, nagy szublótunk; polituros és négyfiókos. A legfelső fiók, kihúzva, ébenfával bevont íróasztallá

válik, ha az ember bizonyos rugókat megnyom. Azon irt az apám s ott tartotta az apróságait. A többi fiók ma is az anyámnak szolgál.

Egyszer az anyám kihúzva felejt a középső fiókot. A szobában magam vagyok. Figyelmem a fiókra fordul. Kutatok benne.

Hát a fehérenemű között megcsillan egy ezüstpénz, aztán megint egy, megint kettő.

Láziások voltak és Mária Terézia tallérok. Egyik fényesebb volt, mint a másik.

Felmarkolom az ezüstpénzt: cseneg-zizeg egyik a másikon.

Másnap átjön hozzánk a Miska zsidó és kérdezi, hogy nem veszett-e el holmi ezüstpénz a házból?

Anyám kirántja a sublót-fiókot s eljajdul:

— Jézus Mária, megloptak!

— Sohse jajgasson, — mondja Miska zsidó, — ehol a tallér mind. A Géza ajándékozta meg vele az én kis Rozikámat.

Az első vér.

Valaki, valószínűleg a cselédünk, papirosba burkolt bádognyiredéket hozott haza nekem a gépházból.

Én egymagam voltam a szobában s valami kis asztalnál játszottam.

Kiboatom a papirost, hát előragyog belőle egy nagy csomó, hajszálvékony bádognyiredék. Csillogott, mint az ezüst.

Örömmel nyulok hozzá, hogy szétbontom, de mindjárt az első érintésre megdöbbenve látom, hogy az ujjaimon valami piros harmat ül.

Ijedten nézem, hogy mi folyik belőlem? Arra nem emlékszem, hogy sirtam, csak arra, hogy megdöbbentem és egy percig mereven néztem a vérzést. Aztán, hogy az anyám bejött, szótlanul és elképedve mutattam neki az ujjamat.

Anyám bekötötte.

A bádognyiredékre rá se néztem többé.

Folytatjuk.

Gyneseum-Ghetto.

(A nagy nőkérdésről.)

Irta: Szikra.

Azoknak, kik a nőkérdést újabban a zsidókérdéssel összehasonlítják: igazuk van. A zsidó fajtának és a nőnek lelki fejlődése ugyanegy kiindulási pontban keresendő, t. i.: az elnyomatásban. Ghetto és Gyneseum között alapjában nagyon kevés a különbség. És, mivel ghetto és gyneseum falain belül szabad lehetett az egyén, itt is, ott is ugyanazok az erények fejlődtek ki — melyeknek ez a szűk keret eleve természetes talaját alkotta — vagyis: a családi tűzhely szentségként való imádása, istápolása és hősie megvédése. Azokon a falakon kívül azonban, zsidó és nő folyton-folyvást ki volt szolgáltatva az eltipratás különféle esélyeinek. Mivel pedig védtelen is, gyenge is volt mind a kettő, ezért nem nyílt csatákra pazarolta magát, hanem, csupa önvédelemből a fondorkodáshoz, cselszövéshez és szükség esetén áruláshoz folyamodott. Még a pénzkérdéssel szemben is hasonló volt sorsuk; asszonynak, zsidónak csak úgy került pénze, ha valaki mástól kicsikarta. És pénzre mind a kettőnek mindig volt szüksége. Zsidónak, hogy általa hatalomhoz jusson, asszonynak is, körülbelől azért. Mert, mi a tetszvágy, ha nem a hatalomvágnak barbár ékszerekkel felcícomázott ikertestvére? Azt mondják önök, túlzottak ez érvek, mert míg a Ghetto fogalmával a piszok és sivár köznapiság képe ébred bennük, a Gyneseum ellenben csupa illat, csupa virág, csupa napsugár képzeteket költöget lelkünkben. S lehet, hogy külsőleg így is volt. De azért tény, a dolog lényegén nem változtat semmit. Hiszen az a sok virág akárhányszor a rabláncoknak nehéz alakja lehetett, mivel azt a férfiszeszély kénye-kedve szerint kötözte-bontotta az emberi jogoktól megfosztott áldozatok körül. Később, a középkorban, még szűkebbre szabták a börtönt és ekkor már nem virággal, hanem olvasókkal volt a Gyneseum-Ghetto

a külvilágtól elzárva. És bár valószínű, hogy azok mögött is voltak boldog asszonyok — hiszen a Boldogság olyan csuda virág, amely még az akasztófa alatt is ki tud virítani — azért általánosságban az a sok ezer — krónikákban feljegyzett, hegedős dalokban elsírt — tragédia más-képen bizonyít. De íme, új hajnalra kelt a Világ, s az öntudatra ébredt egyén tépegetni, szaggatni kezdte rabláncait. A Renaissance nyomában pedig: viharként zúgott végig a Reformáció, elseperve mindent, ami útjába állt, legelőször minden rabláncnak rozsdás foszlányait. Igaz, hogy egyuttal sok-sok virágot is. A legtöbbet, a legfrissebbet egy oltárról szedte le. Arról az oltárról, amelyen a Megváltó anyjának képe tündökölt. Szűz Máriáé, a néma megadás, a szótlantul tűrés symbolumáé. Eddig Ő volt a Gyneseum-Ghetto egyetlen vigasza, egyetlen támasza. Ő, a megpróbáltatásokat alázattal eiviselő asszony mintaképe. Ő, az istenséggé emelt Anya glóriája. Nélküle ki lett volna annak a millió és millió meggyötrött, megalázott nőnek a reménysége, a szószólója? Hiszen Ő nélküle, abban az eldurvult korban, valószínűleg visszataszították volna őket, vagy magoktól is vissza süllyednek a páriák sorába. De Vele, Átala, ajkukon az Ő esodát tévő nevével, nyugodtan ringathatták gyermekeiket, uruk és parancsolójuk térdet hajtott előttük, mint egy szentség előtt. S ha néha kényszerűségből megjelent a tömeg között, még az a csöcselék is földig hajolt előttük, a gyöngé nők előtt, Szűz Mária nevében. De mikor Luther keze rongyokra tépte az oltár virágait s Mária neve megszűnt csudát tenni, akkor a nő legott megértette, hogy ha nem akar végképpen lesüllyedni, ha nem elégszik meg ezentul azzal, hogy csupán játékszere legyen a férfinak, aki most már nem a Szentföldről egyesíti vele imáit a Szűz Anyához s nem is kockáztatja többé életét asszonyi kegyért, a lovagjátékok porondján, hanem piros talpú cipőben, lábtól fejig csipkében, szalagosan, ékszeresen udvariaskodik körülötte, akkor a nő megértette, hogy át kell törnie a Gyneseum-Ghetto falait és részt kell hogy követeljen a munkából, a létért való küzdelemből — csupa önvédelem miatt. Ez a magyarázata

annak, hogy miért indult ki a nőemancipáció református országokból. Ellenben katolikus országokban a nő még ma is többé-kevésbé a gyneseumra van utalva, oda, ahol a Mária képek előtt még máig sem aludtak ki az apró mécsesek szeliden terjengő, árnyékot, fényt egybeolvasztó, titokzatos lángjai. Például: mennyire nem szabad a francia asszony! Bizonyítják — a Code Napoleon mellett — még az ott dívó házassági szerződések is, melyek az asszonyt vagyonának önálló kezelésétől eltiltják. Sőt, a házasságok sem a leány hajlamai, de szülei akarata szerint köttetnek és tulajdonképen nem egyéb az, mint a nőnek egyik gondnokság (és sok esetben valószínűleg: zsarnokság) alól, a másikba való áthelyezése. És csodálatos! A milyen gyakori az, hogy a francia nő e gondnokságot kijátszani igyekezik (és egész regényirodalmuk arról tesz tanúságot, hogy ez legtöbb esetben sikerül is neki) annál inkább ritkább, hogy az egyenjogosító törekvéseket irtózáttal nőietlennek ne bélyegezze. De hát, francia földön keletkeztek a Cour d'Amourok, és ott igazában még ma is az a legfelsőbb bíróság, ha mindjárt az álszemérem tagadja is létezését. Igaz, hogy a férfi nővel szemben tanúsított udvariassága sehol sincsen annyira művészetté fejlesztve, mint náluk, de valami kárpót-lással csak tartoznak azok a tisztelt urak azokért az emberi jogokért, melyeket asszonyaiktól megtagadnak?! Ha nem, aki a nőemancipációnak azért ellensége, mert fél, hogy ezek a szép szokások általa kimennek a divatból, azokat megnyugtathatom: a mai nő, aki a gyneseum-ghetto falait döngeti, mert fejlett tüdeje ösztönszerűleg több levegőt, több világosságot követel, mint a mennyi ott osztályrésze lehet, az a nő több becsét látja annak a rézfillérnek, melyet dolgozó asztalánál ülve megszerez magának, sokkal többet, mint annak a szinpadi arany-esőnek, amit nyugvó helyzete aesthetikájáért a legeslegudvariasabb Marsok feléje zúdítanak, jóllehet, hogy az a Mars megelőzőleg polgári, vagy egyházi áldással biztosította magának erre az engedelmet. Egyáltalán, a mai asszony kezdi az aesthetikát, mint főcél, keveselni, de még azt a többé-kevésbé ösztönökre

bizott erkölccsant is, amely reá eddig csak a kötelességeket róttá. Neki ma több kell. Ó arra a, férfiével egyenlő, felelőssége öntudatához vezető etikára törekszik, amely a szíven felüli részeket is számításba veszi. És mindazt Magyarországon hamarabb elérhetné a nő, mint Konstantinápolytól-Calaisig bárhol e világon, mert egyrészt törvényeinkben több joga van biztosítva, mint akár az angoloknál, akár a németeknél, másrészt pedig a történelem lapjain is számtalan olyan magyar nő nevét olvassuk, aki hős volt és mindezek felett: egyéniség. A tradíciók tehát megvolnának s ha mégse megyünk úgy előre, mint ahogy tehetnénk, annak oka — bármily különösen hangzik is — éppen abban a fejlett egyéniségben keresendő, amelylyel nálunk úton-útfélen találkozunk. A magyar nőt különös egyénisége nem annyira önállóvá, mint inkább: egyedülállóvá teszi. És ez óriás akadálya a haladásnak. Innen van, hogy még mindég igen sok nagy kérdés megoldatlan. Higyjék el, nem arra célzok, hogy: «az asszony birjon-e szavazati joggal, vagy se?»... Istenem! Ez olyan mellékes, hiszen nem lehetetlen, hogy a közel jövőben feltalálják egymás és a «holnap» fejlettebb ideáljainak mindenképen megfelelőbb törvényhozási formát, amely valószínűleg befogad majd minket is. De egyelőre sokkal — oh de mennyivel! — fontosabb az, hogy az özvegyeket, árvákat és férjhez nem menő leányokat megmentjük a Gyneseum-Ghetto rabkosztjától, (amit úgy hívják hogy: kegyelemkenyér). Mert csodálatosképpen, bár a börtönfalak rég összedőltek: ez az intézmény még ma is fennáll. És — fájdalom! — olyanok is százezrével vannak, akik — bár könnyeikkel sózzák azt a kenyeret naponta — mégis megeszik. De tehetnek-e egyebet? Hiszen még ma a társadalom, az intézmények, a törvények olyan előítéletesek, olyan fukarok, olyan szűkmarkúak velők szemben, hogy semmiképpen sem biztosítják őket a szabad emberhez méltó, becsületes munkával kiérdemelt megélhetés lehetőségéről. Vajjon meddig lesz ez még így? ... Vajjon mikor kezdhetünk a lerombolt Gyneseum-Ghetto falaiból Wallhallát építeni magunknak — nemzetünk dicsőségére? ...

Fadrusz János.

Írta: Alexander Bernát.

Midőn a lepel lehullt Fadrusz Mátyás-szobráról, az első pillantás meggyőzött róla, hogy ez a szobor sikerült; áhítat fogta el lelkemet, a nagynak fuvallata csapta meg valómat, elfelejtettem, hogy ezernyi ezer ember közt állok és elmerültem a szobormű nézésében. Igaz, hogy sem én, sem más nem nézte akkor a szobrot pusztán mint műbíráló; a leleplezés pillanata egy nagy nemzeti ünnep delelő pontja volt, mely egész valónkat fölkaparta. Mátyást ünnepeltük, Mátyás szülő városát, Mátyás tetteit, a nemzet mult dicsőségét, hajdani nagyságát, a magyar történet legragyogóbb, legtisztább emlékét. De hogy a szobor ebbe a hangulatba bele tudott illeszkedni, hogy nem zavart ki belőle, sőt élesztette és mélyítette, ez a szobor érdeme volt és midőn később szóhoz juthatott az elmélkedés, az is az első benyomást igazolta.

Fadrusz nem volt idegen ahhoz az eszmekörhöz, a melylyel mi Mátyás királyt tekintjük. Ez a mi Mátyásunk, a nagy király, a hadverő vezér, a magyar erő dicső hordozója. Ez nagy ember. Mi teszi azzá? Nem tudom megmondani, ez a művész szintetikai erejének titka. Ugyanezek a vonások lehetnének, ugyanez a tartás, ugyanez a környezet, csak valami kicsinység hiányoznék és a nagyság érzése esetleg elveszne. Semmiféle leírás nem fog soha a fő, a döntő körülménynek nyíltjára akadni. De minden ezen az alakon, ezen az emlékművön, erőt tükröz és sugároz. Egy római imperatorhoz hasonlóan üli meg lovát, keményen, büszkén, öntudatosan. Fejéről szabadon hullanak alá a fürtök, melyekből arany babérkoszorú fénylik ki. Az arc kemény elszántságot sugároz, mintha mondaná: száz csatában győztem, most pihenek, de készen állok, ha kell, új küzdelemre. A kegyetlenséggel határos az arcnak e dacos kifejezése. De ez még sem valami Landsknecht, valami condottiere. Szó esett Verocchio Colleoniéről. Nincs hasonlóság köztük. Colleoni művészi tekintetben talán a legszebb újkori lovaszobor, a ki alkotta, nagy művész volt, első sorban művész, a ki gyönyörködött a szépségben, a kifejezés erejében, tisztán mint artista, de Mátyás nem Colleoni. A testtartásban van

hasonlóság, a kifejezésben nincs. Colleoni csodálatos szép alak, bátor banditavezér, friss, merész, mindenre kész, elszánt. Mátyás: király. Ez a férfiú a messzeségbe tekint, értelmesen, mintha a múltat és a jövőt, a közelt és a távot egy pillanattal átfogná. Ettől az embertől mi nem félünk, ebben megbízunk, mert ő is — nem elbizakodott — de magába bízó. Nem szép arc. Még néhány év előtt egy ideális szépségű Mátyást kaptunk volna. Fadrusz Mátyása inkább csunya, de csunyasága vonzó, férfias, jellegzetes, az élet kemény ekevasának barázdáit mutatja. Csak finoman metszett ajka kelti e férfiú egy más életének sejtelmét. Ez most semmi egyéb, mint hadvezér, az ajk nem nyílik mosolyra, vagy nyájas szóra, de mi érezzük, hogy tud mosolyogni, tud finom beszédre is megnyílni. De mindennek megvan a maga ideje. Most nehéz páncélban, nehéz lovon ül és fogadja hívei hódolatát. Most nincs ideje a szelid érzelmeknek, az elme játékának.

Nehezen, súlyosan, egészen páncéllal borítva üli meg lovát, majdnem mintha a kengyelben állna. Keze egy szerencsés mozdulattal a ló nyakán vízszintesen nyugvó kardját fogja; bal keze átfogja a kard hüvelyének hátsó részét, jobb keze a kard markolatán nyugszik, mintha kész volna minden pillanatban kihúzni. Mindkét keze így jól el van helyezve, a kar, amely szépen görbül és a kar mozdulata a páncélon át is energiát árul el. Maga a páncél nagy feladatot rótt a művészre. Nagyon nehéz, a mellvért hatalmasan domborodik a mell fölött és főleg oldalról tekintve, egészen idegenszerű képet ad az alaknak. Hogy lüktessen élet e páncélon keresztül? Talán jobb lett volna könnyebb páncélt választani. Verocchio nem mert ekkora tömeggel megküzdeni. Hiszen a király nincsen csatában, nem is jó csatából, győzelmi ünnepet ül, harci karakterét a könnyű páncél is jelezhetné volna. De értem a művész szándékát. Félelmetesnek akarta feltüntetni a magyarok királyát, félelmetesnek és királyinak, ezért választotta a nehéz vértettet. Egy érzés él az egész műben. Zord Mátyás áll előttünk, kinek száz ellenséggel kell küzdenie. Semminek sem szabad enyhíteni ezt a zordságot, minden hozzájárul kifejezéséhez, a súlyos páncél, a nehéz ló, a bástya foka, melyen a ló megveti lábát, a hatalmas vitézek, kik a bástya tövében állnak és a győzelem jeleit, a meghódított zászlókat hozzák. Valami egyszerű, de hatalmas ékesszólás van ebben a műben, mely a retorika minden virágját megveti, csak egy érzéssel akar hatni, de ezzel azután hatalmasan. Fadrusz

nem tekint se jobbra, se balra, ellentáll minden kitérő kísérltetnek, csak egyet akar, de ezt teljes, a végsőig megfeszített erejével. És ámbár a páncél súlyos és megeleveníthetetlennek tetszik, mégsem hat úgy, mintha ez másnak a harci meze volna, mintha a szobrász a kész, élettelen vértetetre ráillesztette volna Mátyás fejét. Nem, ez Mátyás harci öltözeté; az arc energiája olyan, mintha csak egy erőből duzzadó testből sugározhatnék rája, mi ezen a páncélon keresztül érezzük a testet, az arc erejének közvetítésével. Igaz, hogy oldalról nézve ez az érzés elvész, de Fadrusz nézetünk szerint helyesen járt el, midőn a szobrot egy főszempont számára alkotta. Nagyon különösnek találom azok okoskodását, a kik, ha arra szükség nincsen, megkerülik a szobrot, mintha próbát tennének, vajjon ha szalonba lép, hogyan fog festeni hátul, vagy oldalról tekintve.

A ló nyugodtan áll, egyik lábát sem emeli, két hátsó lábát, hogy erősebben álljon, hátrafelé feszíti, fejét lehajtja. A talapat széléig lépett, de nem nyugtalanítja a nézőt. Nagy erénye az, hogy nem vonja el a figyelmet Mátyástól. A nagy király méltóságos megjelenésének szükséges eszköze, semmivel sem több, semmi egyéb.

A bástya foka, melyen a ló áll, egyszerű, szürke kőből készült, gömbölyű, csipkés párkányzatú. Jobbról-balról keskeny hidlás vezet le az egész mű talapatához. A hidlás így kétfelől ferde, íves síkban fut lefelé, csonka oszlopokon nyugszik és a nagy bástyafokhoz hasonló kis bástyafokban végződik. Ez által kis térség származik, a középső bástyafok és a hidlás között, a hol a művész a mellékalakokat helyezhette el.

Mindössze négy van. Nincsen nevük, mert itt csak Mátyás él és uralkodik, de van karakterük. Mind föltekintenek Mátyásra, egynek kivételével, de ez az egy, a ki felénk fordul, zászlót nyújt fel a nagy királynak és kiáltja — mit kiálthatna egyebet? — éljen Mátyás király! Igaz, hogy így nyitott szájjal áll előttünk, a nyitott száj nem szép, de nem szeretném, ha ez a nyitottszájú legény, bármi legyen a neve, nem állna itt. Ő szólaltatja meg a szobrot, ő nyitja meg a mi szánkat. Oly őszinte lelkesedés, oly egyszerű pátosz van ebben az emberben, hogy a lelkesedés szimfóniájában az ő alakja sem hiányozhatik. Mellette áll a nagyszakállú, a legnépszerűbb alak, mondják, hogy Magyar Balázs, ki levette sisakját a fejeről és megható rajongással tekintetében néz föl a nagy királyra. Ezek a jobboldali alakok. Bal felől is két alak áll, itt is az egyik a zászlót felnyújtja, a másik

lehajtja, férfias, páncélos alakok, a fekete sereg vitézei, a hűség és bátorság, az erő és odaadás példányképei. A kép is festői, a lobogó és elterülő zászlókkal, a páncélos, férfias alakokkal, de még több mint festői, naiv ékesszólásával és igaz érzésével a lelket is megragadja. Ennek a nagy királynak ily hívei voltak, mert a nagyság olyan, mint a mágnes, magához vonja a legjobbakat és ezeknek a jó magyaroknak ily királyuk volt. A királynak a jelessége fokozza a hívekét és ezeknek az ereje a király erejének talapzata. Szívünkbe zúg a férfierények e szimfoniája. Húsz évvel ezelőtt, nem, még talán tegnapelőtt, hideg, élettelen allegoriák állották volna körül a nagy királyt, talán a Hungaria, bizonyára a bátorság, talán fúriák, maga nagy Arimán, a mint láncra veri Mátyás és egy reliefen feltűnt volna Mátyás a tudósok körében, korvínakötet sem hiányzott volna, mindez szép, finom, filigrán kivitelben. Nagyon szép lett volna, de nagyon élettelen. Ebben a szoborműben élet zúg, érzés lüktet, a multnak élete ugyan, de annak oly megragadó jelenete, hogy a jelenben is szívünket hevíti.

De még nem végeztem. A mi művészünknek a szerencse is kedvezett, alkalmas tért kapott a maga alkotása számára. Legtöbb szobrunkat a tér öli meg, városaink nagy négyszögletes terei, a hol a házak agyonnyomják a szobrot, vagy a szobor elbújni kénytelen, hogy a veszedelmes szomszédságtól megmeneküljön. Legtöbb szobrunk közlekedési akadály és kárt szenved a modern élet zajától, mely megszokottá, majd unottá teszi látványát. A Mátyás-szobor tere ideális. Van neki nagyszerű háttér, a gót templom hatalmas szürke fala, a maga szép, nagy, csúcsíves ablakival. Ez a szerencse adománya volt, de a szobrász tudott élni a szerencsével és műve kiállotta a próbát, melyre ez a háttér tette! A szobor akkora, hogy ez a háttér nem nyomja. Ép ellenkezőleg, a hatalmas háttér még emeli a szobor impozáns voltát, mert a szobor megáll vele szemben, szinte egyensúlyozza. A templom közelsége a teret megfosztja a mindennapi próza durva, rikító színeitől. Zajong ott az élet, nem a temető csöndjében érezzük magunkat, de a hangulat mégis más. A szép építészeti mű a maga tagolt tömegével megcsendíti azt az ünnepi hangot, mely a szoborműben tovább zeng. Nincs szebb tér most Magyarországon és nincsen tér, mely a magyarság érzését oly nagy akkordban szólaltatja meg, mint a kolozsvári Mátyás-tér.

Midőn hazafelé jöttem, úgy éreztem magam, mint a ki egy nagy dolgot átélt lelkében. Elöttem állott, képzeletben.

az egész mű, egyszerű nagy szilhuettjével; lent a vitézek, a mint fölfelé utalnak erejük és egész Magyarország erejének forrására, nagy Mátyás királyra. És mondtam magamban: Ezt a férfiút vártuk mi oly régóta, ezt a Fadrusz Jánost; bizonyos feladatokra, úgy látszik, ő a legalkalmasabb; érzi a mi érzésünket, tud a mi nyelvünkön szólni és van érzéke a monumentalitás iránt. Lehetetlen, hogy nagy hatása ne legyen művészeinkre is. Erő van benne, naivság, páthosz, lendület. Érzi-e a szépet is, mint Zala? Nem tudom. Inkább a karakter és a karakterisztikus vonzza, de ez jó modern vonás benne. A raffinált elmélkedés nem tette habozóvá és kételkedővé. Ez megfelel nekünk. Mi nem vagyunk ott, hol a nyugaton vannak, kezdetlegesebbek vagyunk, de talán épebbek is. Mi hiszünk. Mi hiszünk a múltunkban és a jövőnkben. Párisban talán azt mondták volna, mit nekünk a páncélos vitézek és a páncélos király, ez nagyon durva, nagyon egyszerű, nagyon primitív. Németországban a győzelem istennőjét keresték volna, mert Poroszország legyőzte a fél világot. Nekünk Fadrusz egyszerű, erős páthosza tesz, az ő művészete modern, realisztikus, de minden raffinement nélkül való. Ő a legjobb magyar érzéseknek, a hitnek, a lelkesedésnek, az egyszerű igazmondásnak és a nemzetéért való rajongásnak egyik művészi apostola. Ő is hisz magában és hisz bennünk, mi viszonzzuk, hiszünk benne.

Igazság. Zola Emil utolsó könyve! A «Négy Evangéliom» harmadik része. Az ő rajongó lelkének naiv meggyőződésével van megírva. Elmondja, hogy milyen káros, milyen romboló hatással van a népre a papi iskola, leírja, hogy milyen tudatosan tesznek tönkre generációkat a jezsuiták kongregációs iskoláikkal, milyen úton-módon hódítják a maguk pártjára az asszonyokat. Fondorlataik sok-sok szövevényes szála húzódik végig ezen irány-regény meséjén és megkapó az az arcképsorozat, mely a szereplő papokból kikerül. De nemcsak gonosz papot ismer, leír két derék, jó embert is, akik hiába küzdenek, amikor a nép kizsákmányolására a legeggyűbb komédiákat játsszák el Maillebois-ban, a regény fő színhelyén, a kapzsi, tel-

hetetlen, garázda papok. Lankadatlan, szívós ellenfelük az iskolamester, a néptanító, aki tudatában van annak, hogy ő missziót teljesít, aki a maga sorsával nem törődik, hanem küzd, mint az igazság elszánt, bátor híve, nemcsak a papok ellen, hanem az ő csatasorában burjánzó kislelkűek ellen is. A regény meséjét a Dreyfus-pör egy igen elemesen kigondolt áttétele alkotja, melynek bűnesete egy kéjgyilkosság. Ártatlan hőse egy zsidó tanító. Az izgató tárgyalások közvetlen leírásai a regény legerősebb fejezetei. A negyedik generáció szolgáltat igazságot a kegyetlenül megkínzott áldozatnak — ezzel a hatalmas befejezéssel végződik a könyv, egy nagy elmének, egy igazi embernek utolsó műve.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

2.

Aggódással néztem vékony karomra, nem fehér és pattanásos bőrömre, egész szomorú mivoltomra. A hajam egyenlőtlen színű, igen durva, fénytelen. Az igaz, hogy a szemem, az ajkam, a fogaim és a kezeim szépek. Vajjon ezekért fog-e belém szeretni valaki? Ez alatt a beleszeretés és megszöktetés alatt semmi esetre sem gondoltam valami helytelen dolgot. Még magát a szerelmet sem. Legkevésbé a házasságot, vagy valami mást. Egyszerűen némely kivételes állapotot, ami megillet. Hogy miért, ezt megint nem tudtam. Ebben az időben kezdtem rajzolgatni. Este, gyertyafény mellett, mikor véletlenül nem volt otthon senki. Az iskoláimat befejeztem a második polgári osztálynál. Azontúl könyveket olvastam, amit az unokatesvérem hozott egy kölcsön könyvtárból. E könyvek miatt a fiút nem szerették nálunk. Azt mondták, hogy velük elront engem. És az ő szempontjukból igazuk is volt. A könyvek csakugyan rontottak rajtam. Benépesítették a fantáziámat, ezer színes lehetőséget sugallmaztak. Már mind kevesebbet éltem az engem környező emberek között. Most fáj, hogy titkon mennyire keveseltem őket. Az anyámat, a jót, az áldott, szegény teremtest. Úgyszólván alig éltem velük. Magamban voltam, ábrándoztam. Egyre közelebb jutottam az eddig még nem látott, nem ismert eszményhez. Művésznő akartam lenni. Mert hangom és színész-képességem a saját meggyőződésem szerint sem volt: író akartam lenni. De úgy látszik, ehhez sem volt tehetségem. Néha csodaszép gondolataim voltak, de nem tudtam azokat kifejezni. Másrészt elragadtak érthetetlen és bűvös hangulatok, amikről bizonyos voltam, hogy egészen az enyéme; az ismerősök, rokonok, a testvéreim közül egy sem érzett hasonlót soha. Ez büszkévé tett, föléjük emelt és még messzebb vitt tőlük.

Emlékszem világosan. A kis város, ahol laktunk, tele folyóvízzel. Úgyszólván csupa hidat látott az ember,

ha az utcákon járt. Egy kicsi, szürke és piszkos Velence, tele zöldséges, halas, szénás és baromfias piaccal. Hihetetlen, mennyi piac volt ebben a városban. Külön piacuk a csizmadiáknak, a gyümölcsös kofáknak, a gesztenye-árulóknak. A tejfölt és a vaját s más ilyen terméket egy szűk kis utcában árusították falusi asszonyok, a fejükre borított szoknyákkal. Este ugyanott volt a korzó.

A mi házunk is az egyik folyó sánca mögött állt. Piszkos kis zöld víz volt ez, aminek a hala fekete, nyálkás húsú s csak maguk a halászok ették. Közvetlen mellettünk volt átverve a vízen egy szegényes fahíd, ami az új városrészt összekötötte a régivel, ahol minden átkelőnek egy krajcárt kellett fizetni. A vámos egyúttal korcsmáros is volt. Alacsony, vörös szakállú, vérmes, potrohos cseh, aki mindég olyan különös, tágranyitott szemekkel nézett rám, hogy féltem tőle. Egyszer este borért küldtek hozzá. Maga volt a homályos korcsmaszobában, aminek agyagos földje csupa víz. Hogy átadtam a pénzt, kihajolt a söntésből. Nevetett, valamit mondott sűgva, igen borzasztó dolgot. Megrémülten szaladtam kifelé. A felesége akkor lépett be a mellékszobából, nyitott mellén szopott a gyerek. Az ura felé lépett és valamit kiabált rá. Nem értettem. Attól fogva nem mertem átmenni többé és ha anyám küldött, makacsul ellenkeztem, de nem mertem megmondani miért. Ott sétáltam a sáncon, a folyó mellett, sokszor órákig. Magamban, bár szidtak érte nagyon. Nem csak mert féltettek, de mert fölösleges időpazarlásnak minősítették. Már akkor én is dolgoztam. Monogramokat hímeztem egy rámán, amit oly erősen szorítottam a mellemlhez, hogy lefekvéskor mindég egy kékespiros folt maradt a nyomán.

A folyóparti séták egyideig magányosan folytak. Később kettesben, az unokatestvéremmel. Ő három évvel idősebb volt, mint én. A gymnasium nyolcadik osztályát járta, a bencéseknél. A szigorú arcú paptanárok sehogysem imponáltak neki, ami nekem nagyon tetszett. Hippokritáknak nevezte őket, és esküdözött, hogy kiölik az önállóságot, az igazi munkaszeretetet és a tudásszomjat a tanuló ifjúságból ostoba methodusaikkal. Nekem az ilyen határozott beszéd nagyon tetszett. Igen férfiasnak találtam és magam mindenben egyetértettem vele. Komolyan hallgattam a fiú tervezgetéseit, az egyetemi éveket illetőleg. Nagyon okosnak és műveltnek tartottam és titkon szégyenkeztem tanulatlanságom miatt.

Valami azonban feltűnt. Hogy míg családom egyetlen tagjával sem bocsátkozott hosszabb beszélgetésbe, velem

mindég órákat töltött és láthatólag jól érezte magát. Egyszer megkérdeztem ennek okát, amire ő így felelt:

— Te — egészen más vagy. Te megértesz engem. Veled lehet vitatkozni, eszméket cserélni. — Elpirultam az örömtől. És attól fogva komoly könyveket hozott nekem és miután elolvastam, még sokat beszéltünk rólok és ő azt mondta, hogy a koromhoz képest túl okos vagyok és hogy valami lesz belőlem. A rajzaimat is megmutatta egy barátjának, aki értett hozzá és azt mondta: nem hiszi, hogy ne tanultam volna rajzolni. Ezek mind igen buzdító jelek voltak jövőmre nézve, mely egyre világosabban kezdett kialakulni a titokteljes homályból. Láttam magam, mint nagyon híres festőnőt, akit ünnepelnek, dicsőséggel és vagyonnal halmoznak el. Álmaimat most már közöltem Jenővel is — így hívták a fiút — és ő nem nevetett ki értük. Sőt úgy látszott velem lelkesedik. A kezemet nézte, a homlokomat és így szólt:

— Van benned valami, valami nagy. Hogy fent leszel, egykor. Az ember ezt megérzi.

Sajátságos, emlékszem, hogy ezt egy este mondta, amikor véletlenül holdfény volt. A víz csodálatos topázszínt kapott az erős világosságtól, apró bogarak nesztek a fű között. A levegő forróbb volt, noha átlátszóbb, mint máskor. És forró ígéretek szállkostak a levegőben, valahogy leszálltak reánk, mámorossá tettek mindkettőnket és —

— Figyel reám Emma? — akkor történt, hogy megálltunk a parton, egy erős fűz árnyékában és — csókolódtunk.

Igen jó, hogy sorra minden eszembe jut. Örülök rajta, hogy nem felejtettem el semmit azokból a dolgokból, melyek annak idején bizonyosan nagyon fontosnak tetszettek előttem. Ez a csókolózás is. Bár hirtelen jött, de nem minden előzmény nélkül. Akkor már régen szerelmesnek kellett lennünk egymásba, noha én titkon valakiről ábrándoztam, aki magas, felnőtt férfi volt. Felnőtt. Rosszul mondom. Lehetett már akkor negyven éves is. Az utcán láttam távolról, a sétányon. Igen impozáns megjelenés volt s valahányszor látott, erősen rám nézett, megfordult utánam. Este, vetkőzés közben mindég rá gondoltam. A kezére, melynek kis ujján kék köves gyűrű volt. Mindenféle különös vonatkozásban töltöttem vele órákat, míg csak el nem aludtam. Megtörtént, hogy álmodtam róla és ekkor ijesztően furcsa képzetek támadtak. A meglepetéstől, ijedelemtől egész testemben reszkelve riadtam fel álomból és tikkadtan, majdnem fuldokolva kapkodtam levegő után.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

2.

— Ő felsége nővére ajánlotta az anyacárnónak Funcke bárót!
— szólt tompa és száraz hangon.

E szavaknál Anna Pavlovna a mély és őszinte megadás kifejezését varázsolta arcára, a melankólia egy árnyalatával, mindig ezt az arcvonást vette fel, valahányszor kiejtette nevét felséges úrnőjének, és tekintete újból elborult, mikor hozzátette, hogy ő felsége nagyon becsüli Funcke bárót.

A herceg hallgatott, teljes közönyt színelve, bár Anna Pavlovna asszonyi és udvarhölgyi tapintatával és finomságával körmére koppintott, mert ilyen merész ítéletet mondott a császárnő kegyeibe ajánlott emberről; de sietett aztán megvigasztalni őt:

— Beszéljünk egy kicsit az önéről! Tudja-e, hogy a leánya valóságos gyönyörűsége a társaságnak, a mióta először szerepelt benne? Olyan szépnek mondják, mint a tavasz!

A herceg bókkolt tisztelete és elismerése jeléül.

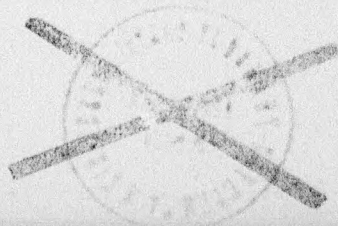
— Hányszor zugóldtam a miatt, hogy milyen igazságtalanul van a világon megosztva minden boldogság! — folytatta Anna Pavlovna egy kis szünet után. Közelebb jött a herceghez, barátságos mosolylyal, mintegy jelezve, hogy abban hagyja a politákát, meg a szalon-diskurzust és intimebb eszmecserebe akar fogni. — Miért áldotta meg például magát a sors ilyen pompás gyermekekkel? Kivéve Anatolt, a legkisebbet, a kit nem szeretek! — tette hozzá a visszavonhatatlan kijelentés határozottságával. — Maga tudja őket legkevésbé megbecsülni; igazán meg se érdemli...

Mosolygott, az ő lelkes mosolyával.

— Mit akar tőlem? — szólt a herceg. — Lavater valószínűleg felfedezte volna, hogy hiányzik rólam az atyai szeretet kidudorodása.

— Ne tréfálgasson! Komolyan akarok beszélni. Nem szeretem a legkisebb fiát, de köztünk maradjon. Beszéltek róla ő felségének is (e szóknál megint felvette a bánatos arckifejezést) és magán sajnálkoztak.

A herceg nem felelt. A kisasszony hallgatva nézett rá és várt.

— Már nem tudom, mit tegyek vele! — szólt végre amaz kedélyesen. — Mint apa, mindent megtettem, hogy jól neveljem őket, de mindketten kiűtnek a familiából. Hippolit esendes buta, Anatole pedig féktelen buta: ez az egyetlen különbség köztük!

Ezuttal természetesebben, őszintébben nevetett és valami durva, kellemetlen vonás keletkezett szája szögletében.

— Az ilyen magafajta embereknek nem is kellene gyermeküknek lennie; ha nem volna apa, semmiféle kifogásolni valót nem lehetne magán találni! — mondá Scherer kisasszony elmélázva.

— Jól tudja, hogy hű rabszolgája vagyok; meg hogy csak magának szoktam meggyónni; az én gyermekeim valóságos nyüge és keresztje egész existenciámnak; ilyeneknek tekintem őket. De mit tegyek? . . .

Elhallgatott, egy kézmozdulattal kifejezve, hogy megadja magát a végzetének. Anna Pavlovna töprengeni látszott.

— Nem gondolt sohase arra, hogy megházasítsa tékozló fiát Anatolt? Azt mondják, hogy a vén lányoknak mániájuk házasságokat összehozni: én ugyan nem hiszem, hogy szenvedek ebben a betegségben, mégis volna éppen részére egy fiatal lányrokonom: Bolkonsky hercegnő, a ki nagyon szerencsétlen az apja mellett.

Basil herceg nem szólt semmit, de egy könnyed fejbólintással jelezte hirtelen elhatározását, a mely annyira jellemzi a világfit és mutatva, hogy a dolgokat tudomásul veszi.

— Tudja-e, hogy ez az Anatol évenként negyvenezer rubelembe kerül? — sóhajtott fel, szabad teret engedve szomorú gondolatainak.

— Hol leszünk öt év múlva, ha ez így folytatódik? Tessék: az apaság örömei! És az ön hercegnője gazdag?

— Apja nagyon gazdag és nagyon fösvény. A vidéken él meghúzódva. Ő az a híres Bolkonsky, a kit még a boldogult cár korában leköszöntettek állásáról, és a kit elneveztek «porosz királynak». Nagyon okos ember, de roppant különc és nehézkes. A szegény lány nagyon boldogtalan. Van egy bátyja, a ki elvette Meinen Lizát; most Kutuszov hadsegéde. Különben mindjárt itt lesz.

— Édes Annette! — szólt a herceg, megfogva Scherer kisasszony kezét — üsse nyélbe ezt a dolgot, és én örökkön örökké hű rabszolgája leszek, mint a hogy az én öreg ispánom szokta irni jelentései alá. A lány jó családból való és gazdag: ez kell nékem.

Erre az öt jellemző bensőséggel és könnyed, elegáns mozdulattal megcsókolta az udvarhölgy kezét, azután gyengéden megszorítván azt, végigdült a zsöllyében, félrefordítva fejét.

— Nos jó, várjon csak, — szolt Anna Pavlovna, — még ma este beszélek erről Bolkonsky Lizával. Ki tudja? Talán sikerül a dolog. Az Ön családja érdekében beállok a vénkisasszonyok mesterségébe inasnak.

II.

Anna Pavlovna szalonja lassankint kezdett megtelni: Szent-Pétervár szine-java gyült ott egybe; ha nagyon tarka is volt a társaság, kor és jellem tekintetében, mégis mind egy rétegből valók voltak. Basil herceg lánya, a szép Helén, éppen megérkezett apjáért, hogy az angol nagykövet estélyére menjenek.

Báli ruha volt rajta, az udvarhölgyi jelvénynyel. Megjelent még a szép fiatal Bolkonsky hercegné is, Szent-Pétervár legbájosabb asszonykája. Egy esztendeje volt férjnél és most, minthogy a gólyát várta, már csupán nagyon családi jellegű estélyeken jelent meg. Hippolit herceg, Basil fia, Mortemart, Moris abbé szintén ott voltak a várt látogatók közt.

Ezalatt Anna Pavlovna szavai hangzottak szüntelenül: «Látta már nénémet?» «Nem ismeri nénémet?» és vitte a kisasszony minden vendégét egy óriási frizurájú kis anyóhoz, aki a szomszédos szobából tipegett elő. A bemutatott vendégek mind egyenlő ceremóniával rótták le köteles tiszteletüket a «néném» iránt, aki egyébként mindnyájukra nézve épp olyan érdektelen, mint fölösleges személy volt. A néni mindegyiket ugyanazokkal a szavakkal kérdezte hogyléte felől és biztosította sajátmaga egészségéről, meg a császárné ő felségéről is, aki «hál' Istennek most már jobban van». Udvariasságból mindenki leplezni igyekezett, mennyire kívánna már megszabadulni ő nagyságától és akinek ez egyszer sikerült, őrizkedett attól, hogy másodszor is összekerüljön vele. A fiatal Bolkonsky hercegné magával hozta a kézimunkáját egy aranycsipesz ridicule-ben. Felső ajka, melyet fönt finom pelyhecskék szegélyeztek, kissé rövid volt a fogak fölött, úgy hogy nem érte el egészen az alsó ajkat; de ez a kis fogyatkozás, amelyet az ajkak folytonos rángatózásokkal akartak helyrehozni, csak annál bájosabbá tette a kis arcot, mert a félig nyitott száj megadta a vonzóan kedves, asszonyi vonást szépségének. Mindenki bámulta a szép menyecskét, aki ebben az állapotában is csupa élet, csupa üdeség és könnyedség volt. Fásult ifjak, mogorva öregek mind valósággal átváltoztak a társaságában, rájuk is ragadt valami frissesség abból a vidám mosolygásból, mely beszédközben felfedte az apró, fehér fogsort.

Folytatjuk.

UNOKAHÚGOMNAK.

Irta: Murger. Fordította: Radó Antal.

Te is, meg én is immár túl vagyunk
A jó, a szép, a gyermek-napokon;
Eszembe' van még boldog tavaszunk —
Hát teneked, oh Angela húgom?

Beh messze van már és azóta, hajh!
Hány év repült el lomha szárnyakon!
S a szőke jókedv, a nagyhangú zaj
Velök repült, oh Angela húgom.

Az iskolából szökve, úgy-e bár
Táncolva, hogy daloltuk az úton:
— «Ne menjünk a babér-ligetbe már» —
Már nem megyünk, oh Angela húgom.

Te boldogabb vagy; házi tűzhelyed
Nem hagytad el; anyádnál élve, honn,
A szízi jámborság vagyon veled,
Mely vélem nincs már, Angela húgom.

Ha nappalod munkában eltelék,
Éjjel egy angyal virraszt ágyadon,
És boldog álmok szállanak feléd
A mennyekből, oh Angela húgom.

Miként neved, oly édes a szavad,
Szemedbe írva jóságod vagyon,
S illattal tölti be lakástokat
Tizenhat éved, Angela húgom.

Hajdanta vettem újév ünnepén,
Amit vehettem néhány frankomon
(Sok sohse volt!) és vígan elvivém
Tenéked, oh én Angela húgom.

De most az erszényemnek léke van,
És Plútosz Istent hasztalan hívom:
Vak ő, de siket is; az én szavam'
Nem hallja meg, oh Angela húgom.

Ma hát nem küldhetek semmit neked,
A jou-jou-kat megvenni nem tudom,
Se albumot, se holmi nippeket,
Se bonbonnière-t, oh Angela húgom.

Egy kézszorítást adhatok csupán
S egy szízi csókot — persze homlokod,
S e verset, melyet holnapig talán
Már elfeledsz, oh Angela húgom.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

HANGYÁKRÓL.

Egy elég hideg napon, amikor csak kevés hangya járt künn, az *atta testaceopilosa* bolyának — melyet Algirből hoztam magammal — egy lakóját szemeltem ki a következő kísérlet számára. A hangya a házától mintegy hat lábnyira vadászgatott, én meg egy nagy kimúlt dongót tettem az útjába és ő mindjárt nekilátott, hogy a bolyba cipelje. Akkor a legyet parafára tűztem, mely egy kis skatulyában volt, úgy hogy egy hangya sem láthatta, ha csak a skatulya falán előbb föl nem mászik. A hangya persze hiába akarta a dongót helyéről elmozdítani. Majd az egyik, majd a másik irányba huzigálta, de végül, szinte belátván, hogy hasztalan erőlködik, üres kezekkel a bolyba szaladt. Ez időtájt más hangya nem jött ki a fészekből. Valószínűleg voltak künn néhányan, de a bolyt legalább is egy negyedórája már, hogy hangya nem hagyta el. Hangyám a bolyba ment, de nem maradt sokáig: nem telt el még egy perc sem és hét barátjával együtt előkerült. Soha ezelőtt még nem láttam ebből a boly-

ból ennyi hangyát egyszerre kijönni. Izgatottságában az első hangya a pajtásait csakhamar elhagyta, ezek meg a dolgot sokkal nyugodtabban vették és szinte úgy látszott, mintha ők akaratuk ellenére jöttek volna ki, vagy mintha aludtak volna és most is még félálomban lennének. Az első hangya szaladt előre eszeveszetten, egyenesen a légy felé. A többi lassan követte és nagyokat kanyarodtak közbe, oly lassan, hogy az első 20 percig volt egyedül a légy mellett és megpróbált mindent, hogy elmozdítsa. Minthogy most sem tudott vele boldogulni, megint a bolyba szaladt vissza és útjában nem bukkant egyik barátjára sem. Alig egy perce, hogy benn volt és nyolc barátját hozva magával, a légyhez sietett. Ezek még lustábbak voltak, mint az első csoport és amikor észrevették, hogy vezetőjüket szem elől tévesztették, szépen megfordultak mind és hazamentek. Időközben az első csapat néhány tagja a légyre bukkant és egy közülök le is tépett egy légy lábát, melylyel diadalmasan a bolyba rohant, de négy vagy öt pajtásával csakhamar előkerült. Ezek mind — egyet kivéve —

csakhamar abbahagyták a vadászatot és visszamentek a bolyba. Ez utóbbi esetet nem becsülöm sokra, mert hiszen a hangya jött a prédával, a légycombba, így tehát nem lep meg, hogy távozásakor a barátai kísérik; de a két másik eset föltétlenül arra vall, hogy a hangyák meg tudják magukat értetni.

De nehogy azt higgyék, hogy ez az eredmény csak a véletlen ajándéka, elhatároztam, hogy a kísérletet megismétlem. A következő napon tehát ugyanannak a bolyban egyik hangyája elé egy légytetemet raktam és ezt is, mint az előbbit, parafára tűztem. A hangyám tiz percig bajlódott hiába, a legyet nem tudta elmozdítani — és akkor végre hazaszaladt. Ez időtájt még csak két faja-beli hangyát láttam künn. De néhány pillanat múlva előkerült s vele együtt 12 barátja. Mint az előző esetben is, hangyánk előreszaladt, míg a többiek lassan követték és nem jártak a nyomában, úgy hogy majdnem egy félóra került, amíg a légyhez értek. Az első hangya, miután ide-stova egy negyedóra hosszat hiába munkálkodott, hogy a legyet helyéről eltépje, megint a bolyba sietett. Utközben találkozott az egyik barátjával, társalgott vele egy kis ideig és azután tovább sietett a boly felé; talán egy lábnyira jutott, amikor meggondolta a dolgot és barátjával visszament a légyhez. Ne-

hány perc múlva — időközben még kettő vagy három ért a légyhez — az egyik egy combot tépett magának, melyet nyomban a bolyba vitt és szintazon pillanatban hat barátjával jött elő és közölük egy — elég csudálatos — mintha vezette volna őket, az útát valószínűleg a szagáról fölismerve. Akkor kihúztam a tút, mire ők a legyet diadalmasan elvitték.

John Lubbock.

A gyöngy keletkezése.

Mindenki tudja, hogy az igazgyöngy tulajdonképen kóros termék, a gyöngytermő kagyló betegségének az eredménye; de még a szakemberek is jócskán tájékozatlanok, hogy ez a gyöngyöt termelő kóros folyamat miként megy végbe? Jelentékenyen hozzájárul most a kérdés tisztázásához dr. H. Lyster Jameson, angol geológus, aki a következőkben összegezi erre vonatkozó vizsgálódásainak eredményeit: A gyöngy képződése alapján ugyanúgy történik, mint a kagylóhéjé, azzal az eltéréssel, hogy az igazgyöngy a kagylóhéjat elválasztó hámszövet egy elzárt tömlőjébe rakodik le, mely az állat köpenyének epidermialis része alatt van. E tömlőn belül a kagylóhéj-anyag körkörös rétegekben formálódik, nem pedig egyenes lemezekben, mint ahogy a héj képződésénél történik. A kép-

ződésnek ez a módja érthetővé teszi, hogy az egyes gyöngyök nemcsak a gyöngytermő kagylók különfélesége szerint különböznek, de eltérnek egymástól a szerint is, hogy az állat köpenyének mely helyén képződnek. Mi okozza azonban ennek a gyöngyszemmelbélelődő tömlőnek a képződését? Filippi, Möbius és mások úgy találták, hogy a gyöngyszem magvában legtöbbször egy trematodának, egy rovar-álcának a maradványát lehet megtalálni. Ezen az alapon magyarázza Lyster Jameson is a tömlőnek a keletkezését. A trematoda belekerül a gyöngytermő kagyló hámszövetébe és a tömlő valójában nem más, mint az állat védekezése a behatolt jövevény ellen. Igyekszik elszigetelni magától, a hámszövet visszahúzódik a rovar körül és egyúttal megindul a kagylóhéj-anyag elválasztása, mely mintegy korporsója lesz a trematodának. A továbbiakban két dolog történhetik: a rovar vagy kimászik a tömlőből, mielőtt az még egészen bezárulna körülötte, vagy pedig benne marad; de akárhogyan történik, az egyszer megindult folyamat meg nem áll és ha a kagyló elég soká marad életben, a tömlő kitelődik és kész a drága gyöngy. Lyster Jameson a gyöngyképződés mikéntjének leírását megtoldja egy gyakorlati indítvánnyal, arra nézve, hogy miként lehetne a gyöngytermelést fokozni? A kagylókat olyan ten-

gervízbe kellene helyezni, mely nagy mennyiségben tartalmazza a trematodákat. Bizonyos idő múlva a táplálékkal együtt ezek bejutnak a kagyló szövetébe, ami ha megtörtént, a fertőzött kagylókat más környezetbe kell áthelyezni, hol a létfeltételek egészségesebbek számukra és ahol életben maradhatnak, míg nem a gyöngyszemek megérnek bennök, a fertőzött vízben pedig új szállítmány készül elő ugyanerre a feladatra. Ez volna a váltógazdaság a gyöngytermelésben.

Az élő anyag. A modern élettani tudomány egyik legkiválóbb művelője, a termékeny és mélyreható elméjű Verworn legutóbb *Die Biogen-Hypothese* cím alatt új könyvet adott ki, melyben kísérletet tesz, hogy megértesse az élő organismus *modus operandi*-jét és általános magyarázatát adja az ebbe tartozó physikai és vegyi folyamatoknak. Fejtegetéseiben főleg a légszere dolgaival foglalkozik. Kétségtelen bizonyosságú, hogy ebben, az összes vegyi folyamatok között a carbohydatoké játsza a legnagyobb szerepet. A carbohydatok vagy valamely tartalékmennyiségből kerülnek kiválasztásra, vagy pedig valamely összetettebb proteid-szerű anyag atomcsoportjából lesznek lehasítva. Verworn az utóbbi felvétel mellett van és azt a vegyületet, melyből a carbohydatok lehasítódnak, biogennek nevezi. A biogen eszerint valamely valóságos physikai vagy vegyi lényiség, amely a központi

benzin-mag körül csoportosuló atom-csoportok láncolatából áll. A dissimilatio vagy széthasonítás úgy történik, hogy bizonyos atom-csoportok kiválnak a biogenből, még pedig legtöbbször és rendes körülmények között a carbohydratokkal, vagy a hozzájuk hasonló testekkel történik ez, aminek példája, hogy fokozott izommunkánál szénsav kerül kiválasztásra. A hiányt a biogen úgy pótolja, hogy a megmaradt nitroge-n-féle alkatrészt cukrot, vagy más carbohydratot vesz magába. A regeneratio e lehetősége az oxygen-től függ. Az oxygen bekebelezése teszi képessé a biogen-t, mondja Verworn, hogy a carbohydratbeli veszteséget pótolja, annyira, hogy ha az oxygen el van zárva a szövetektől, a biogen funkcionálása megszűnik. Kísérleti példa erre a következő: Verworn strychnint fecskendezett egy béka bőre alá és egyúttal a keringő vért sóoldattal pótolta, még pedig úgy, hogy ez oldathoz tetszés szerint vezethetett oxygen-t, vagy pedig zárhatta el tőle. A strychninnek az állati szervezetre az a hatása, hogy a legkisebb ingerre is erős, görcsös összehúzódást idéz elő. Ha az oxygennek szabad utat engedett, az ingerekre nyomban előállottak a görcsök, de ha elzárta az oxygen-t az állattól, az ingerek hatás nélkül maradtak. Oxygen nélkül a biogen képtelen összetételének egyensúlyát helyreállítani, elienben az oxygen hozzájárulásával nyomban ismét megkezdte életfunkcióját. Az oxygennek az élethez való szüksége bizonyára nem új felfedezés de új és szellemes hypothesis, hogy

Verworn miként illeszti be az oxygen szereplését az élő anyag funkcionálásának rendszerébe.

Sugárzó elemek. Érdekes jelenség, hogy noha a mai természettudománynak az egységesítés az uralkodó iránya, a bűvárkodás mégis egyre-másra új és új elkülönítéseket kénytelen megállapítani és a helyett, hogy az elemek számát redukálhatnák, mind több és több új elemet kell lajstromozni. A legtöbb figyelmet ez utóbbiak között a sugárzó elemek foglalják le. E név alatt oly elemeket értenek, melyeket bizonyos ércekből választanak le és amelyeknek az a tulajdonságuk, hogy külső energia hozzájárulása nélkül is kathod- és Röntgen-sugarakat árasztanak ki. Ezt a jelenséget először Bequerel tanulmányozta. E sugarak ép úgy hatnak a fényképező készülék érzékeny lemezére, valamint az elektroskopra, mint a Röntgen-sugarak. De ezenkívül még erős ionizáló hatásuk is van, vagyis a levegőt villamosság-vezetővé teszik. Az első sugárzó elemet a Curie házaspárnak sikerült különválasztva előállítani; ezt, minthogy az asszony lengyel származású Polonium-nak nevezték el. Hasonló elemek a Radium és az Actinium, ugyszintén a Thoriumban is foglaltatik ilyen sugárzó — radioactív — elem. A sugárzó substantiák felfedezéséből a physika eddig

két nevezetes következtetést vont le. Az egyik az energia megmaradásának törvényéről szól, a melyet ez, önmagukból energiát fejlesztő elemek miatt új fogalmazásnak kell alávetni; a másik következtetés az ion-theoria helyessége mellett szól. Ez, rövidre fogva, abban áll, hogy ma már az elemeket nem tartják a dolgok oszthatatlan ósalkatrészeinek, hanem úgy vélik, hogy az atomok is összetettek, elektronokból

állanak. Ez elektronok, a physikusok számításai szerint, oly kicsik, hogy 2000 elektron felel meg egy hydrogen-atomnak; Kaufmann professor a hamburgi természettudományi kongresszuson azt mondta, hogy egy elektron nagysága úgy aránylik egy bacillus nagyságához, mint egy bacillusé a földgömb nagyságához. Ennél kisebbet már nem lehet kívánni.

A forradalom.

Ami az életben, tudományban, művészetben előrehaladás, ami a jövőért történik itthon és az egész világon: erről szólnak «A forradalom» följegyzései. A régi játék akár mily kedves legyen is különben: a régi krónikások kenyere. Ami fejlődés és jelensége annak, hogy benne vagyunk a szociális forradalomban: azt követjük mi itt nyomon. Csak a szigorú tényeket, és semmi mende-mondát.

A suszterek. Háromezer cipész-segéd sztrájkol Budapesten és ha olyan szerencsével harcolnak továbbra is, mint eddig, a jövő héttől kezdve még szép pár ezer csatlakozik hozzájuk. Szervezetlenül, pénz és előkészület nélkül kezdték a háborút és ez az,

amiben különbözik ez a sztrájk egyéb bérharcoktól. Valamelyik műhely munkásai elkezdtek, a többi mint az áradat csatlakozott hozzájuk. Ezek a szegény harcosok nem tartanak még ott, hogy emberhez méltó követeléseik legyenek, csak éppen egy kis kenyeret akarnak és műhelyt, ahol dolgozhassanak. Mert eddig ott-hon kellett a munkát elvégezniök és a «gyáros»-nak, amellet, hogy nyert a munkán, még gyárat se kellett tartania. És ez az, amiért súlyos ezeknek a szegény embereknek a harca. Nem ösmerik, azelőtt alig látták egymást és míg a más szakmabeliek évekig készülhetnek a nagy küzdelemre a pénz és a vele járó minden hatalom ellen, ezek akkor szorítottak először kezét egymás-

sal, amikor megszólalt a rohamra hívó kürt. De azért győzni fognak. Azt mondják, hogy amióta csak dolgoznak, mindig koplaltak és ha kell, néhány hétig megélnék a semmiből is. Sorra járják a házakat és gyűjtenek, magyarul: koldulnak, mert a krajcárt is köszönettel fogadják. És győzni fognak mégis és kivívják a műhelyt. Es ha majd ott testvérré teszi őket a közös munka: akkor kezdődik az igazi harc.

A hollandi sztrájk. Amsterdamban még sohasem élesedett ki a tőke és munka konfliktusa oly erős válsággá, mint most, a nagy közlekedési és szállítási vállalatokban kitört sztrájknál. Az egész hollandi munkáskérdés érdekei bele vannak vonva ennek a nagy szociális eseménynek körébe, mert úgyszólván minden kapitalizmusát Németalföldnek a közlekedési vállalatok képezik. A mostani nagy válság a kikötői és nagykereskedői munkások sztrájkjából indult ki. Ez az agilis és igen erélyes testület már számos nagyjelentőségű vívmánnyal vett részt Holland szociális mozgalmában. Kezdeményezője volt az Anglia elleni bojkott mozgalomnak s 1900-ban szervezője és vezetője annak a nagy sztrájknak, mely a szállítócégek díjtételeit tetemesen javára változtatta meg. Az idei januári sztrájk éppen onnan ered, hogy egyik szállító cég nem akart a közösen megállapított díjszabáshoz ragaszkodni s ez átharapózott a többi szállító társaságokra is. Hetekig vesztegeltek a rakodó kikötőben az áruszállító hajók: nem akadt raktári munkás, aki a bojkottált árut kirakta volna. Nagynehezen sikerült egyetlenegy cégnek idegen erők segítségével egy hajót kiraktározni,

de nem jutott még ezzel semmire, mert a hajómunkásokkal szolidáris vasúti munkások vonakodtak a szállítást eszközölni (az 1900-iki párisi szállító-munkás kongresszus határozata értelmében). E szerint a szállítócégek ellen irányuló sztrájkban a vasúti munkásoknak óriási szerepük van. A kitűnő politikával és erélylyel vezetett sztrájk kötelezte ugyanis a vasúti munkásokat, hogy mihelyt bojkottált áru szállítására kényszeríti őket az igazgatóság, hagyják abba a munkát. Így a konfliktus nem késett sokáig. A mint az első két munkást ellenszegülés miatt a szolgálatból elbocsátották, kitört a vasúti sztrájk is Amsterdamban s szíves figyelmükbe ajánlották az igazgatóságoknak, hogy egész Hollandra kiterjedhet a munkaszünet. Az igazgatóságok meggondolási időt kértek, de minthogy január 31-éig nem szolgáltak a várt válasszal, még aznap este táviratilag proklamálták az általános sztrájkot. A kormány tétlenül állt az ilyen váratlan és hatalmas eseménynyel szemben — s összeszedte minden automobilját, hogy legalább a postaforgalmat, ahogy lehet, megmentse. Mihelyt azonban felocsudtak az első rémületből, mi sem természetesebb, mint hogy a rendőrséget fogták elő, mely mai napig is buzgón folytatja munkáját: letartóztat, jegyzőkönyveket vesz fel, röpiratokat konfiskál. Már minden város polgármestere felhívást kapott, jelentse be a hatáskörébe eső polgárőrség létszámát: tehát a mozgósítás is küszöbön áll. A sztrájkbizottságok ezalatt erélyesen működnek. Röpiratokat terjesztenek az egész országban, minden helységben bizottságokat alakítanak és főleg a szükséges pénz beszerzéséről gondoskodnak. A nyárspolgáris kis Holland közönsége pedig megkövülve áll a szörnyeteg előtt, mely meduzafejét felütötte békeszerető körében, s sajnálatosan gyengének érzi magát a vad óriásokkal szemben. Troelstra.

Amsterdam, március 5.

A második Zuloaga. Spanyolország — mely a jezsuitákat adta a világnak — azzal expiálta ezt a bűnét, hogy időnként egy-egy revolucionárius piktorral frissítette fel a megvénhedt Európa művészetét. Velasquez, Murillo, Goya, Zurbaran, Ribera, Zuloaga — mind egy-egy forradalmi fejezet a szép-művészetek történetében, azzal a különbséggel, hogy ezek mindnyájan utóbb győztesekként a trónra kerültek. Fájdalom, a birodalmuk ennek dacára züllött lefelé, akár csak politikailag s az utóbbi esztendőkből, például a párisi világkiállítás alatt, a nemzetek internacionális mérkőzésénél, úgy tett, mintha a spanyol pikturának végleg bealkonyodott volna. Óriási vásznak alatt ugyan tündököltek romantikus csengésű, lovagias spanyol nevek: Alvarez Dumont, Benlliure y Gil, Ulpiano Checa, Moreno Carbonero stb. de ezek a nevek csak ismert, régi dajkameséket gügyögtek Don Quixoteról, beduinokról, processiókról, caballerokról, torreadorokról s más eféle Bae-decker-rekvizitumokról, de az «új művészet»-et bennök hiába kerestük. Szerencsére, a Montmartre-on, a cabaret-k és cocotte-kávéházak közt épült egyik kis atelierben, egy fiatal spanyolt annyira gyötört ez időben a honvágy, hogy a Delacroix, Laurens, Cabanel és Delacroix kozmopolita történeti vásznainak mindennapi élvezete sem fe-

ledtette el vele a spanyol félsziget exotikus színeit és speciális localtonusát. Zuloaga a neve ennek a vakmerő varázslónak, a kinek ecsetje újra életre keltette a kifestett arcu, fiatal spanyol Circéket s kiaszott, vén, leánykereskedő banyákat, úgy, a hogy látnunk eddig őket s velök ez elzárt, bűnös világot még meg nem adatott. Az igazságnak az a fanatikus keresése és brutális kimondása — ami Zuloagát jellemzi — egyszerre megértetik velünk a spanyol élet karakterét, azt a karaktert, amit ez a piktor-Zola még kicsinyességeiben, bűneiben s elfajulásaiban is nagy-nak, szélesnek, monumentálisnak lát. S hogy simul ehhez a látáshoz ecsetkezelése! Első pillantásra szinte megfájdul a szem a durva, nyers, plakátszerű folthatásra odakent, sárga és vörös színektől. Mily bátorsággal, mily szélesen komponálja képeit, hogy kerüli a hizelgést, a szépítgetést, még a kosztümök dekoratív hatásának rovására is! Valóban, az előkelő Velasqueznek modern, szocialista incarnatiója ez a Zuloaga, aki méltán viseli nagy festő-elődének: az első Zuloagának dicsőséges nevét. Műveinek kollekcója előtt most ujjong Európa s mivelhogy már megjárta Berlint, sőt még Bécsset is, van egy kis reményünk, hogy a tavaszi tárlatig tán a mieink is kegyeskednek észrevenni őt.

A szerkesztő közlései.

E lapokban helyet talál minden megokolt, a kellő irodalmi formában jelentkező vélemény, ha az jelentőségteljes és érdekes. A szerkesztő és a lap belső munkatársai, mindazok, akik együtt a szerkesztőség fogalmát alkotják: első sorban a maguk véleményeért, meggyőződéseért, ítéletéért és tudásáért törnek lándzsát és mint a «Jövendő» irányát, a kellő következetességgel igyekeznek keresztülvinni. Az olvasó azonban nem egyszer fog találkozni ellentétes irányok szószólóival, akiket sem megcsillagozni, sem megbélyegezni nem fogunk, ha csak egygyek velünk a célban: az emberi és nemzeti igazságok keresésében. Nem szabad türelmetlenkednünk a felfogások különbözősége miatt és nemcsak hasznos, de élvezetes is lesz az olvasóra nézve, ha minden nagy szempontot lát, ami ma idehaza — vagy szer- te a világban — mutatkozik, kínálkozik, vagy jelentkezik.

Azokat az erős igazságokat, melyekből a «Jövendő» falai emelkednek: látni fogja az olvasó. És meglátja azt is, hogy ami e lapok falait és konstrukcióját alkotja, az egy és egységes lesz.

A kiadóhivatal közlése.

Azt a kérdést intézték hozzánk: miért kapják a Jövendőt olcsóbban azok, akik egyes számonként (20 fillérért) veszik, mint, akik havonta (egy koronával) előfizetnek rá? Válaszunk ez: a Jövendő, a rendkívüli számokkal együtt, évenként 60 számot ad közre. Hatvan-szor 20 fillér: 12 korona, azaz: havonta egy korona. Különb-ség tehát az egyes-számonként való vásárlás és az előfizetési ár között nincsen.

JÖVENDŐ

1903. MÁRCIUS 8.

Andrássy Gyula gróf: Az obstructióról.

Csendélet a cár körül.

Ferenc-Ferdinánd jelleme.

Ujházy: Régi nagy színészekről.

Bródy Sándor: Pesti dekameron.

A jezsuitizmus újra-ébredése.

Úrnők a szegénységről.

Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.

Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.

Szikra: Gyneseum-Ghetto.

Alexander: Fadrusz János.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj: Háború és béke.

Murger: Unokahúgomnak.

Természettudomány.

A forradalom.

Szépművészetek.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A Nőtisztviselők Országos Egyesülete.

Amit a nyugoti államok «nőkérdés»-nek neveznek, az nálunk nemcsak, hogy megoldása felé nem közeledik, de eddig jóformán nem is létezett. Az első magyar testület, melynek határozottan radikálisan feminisztikus iránya van, a «Nőtisztviselők Országos Egyesülete», melyet 1897 augusztusában alapítottak. Minthogy nálunk csak a gazdasági kényszer vezette a nőket a kenyeretszerző pályákra s nem az az ethikai ok, amely az igazi nőmozgalom jellemző rugója, nagy szükség volt olyan szervezkedésre, amely az egyesek s a kar összeségének érdekeit védje, előmozdítsa. Ezt tette feladatává a nő tisztviselők egylete. Feladatává tette, hogy támasza lesz azoknak, kik a harcra gyengék, de hogy egyúttal felvilágosítsa őket arról is, hogy nem csak jogokért, hanem kötelességéért is kell küzdenie a nőnek s különösen a kenyeretszerző pályán működő nőknek. Kötelességévé kívánta tenni mindenek előtt a tisztviselőnőnek, hogy alaposan készüljön pályájára, komoly tudással lásson munkájához. De minthogy az ilyen tudás megszerzésére mód is kell, nemcsak a tisztviselőnőkhöz intézte buzdító szavát, hanem az illetékes helyeken is sürgette olyan szakiskolák létesítését, amelyek alaposabban készítik elő a nőt pályájára, mint az eddig fentartott, 10 hónapra terjedő kereskedelmi szaktanfolyamok. A kar egyes tagjai felismerték a törekvés helyességét, de az illetékes körök nem. Így hát arra kényszerült az egyesület, hogy olyan tantárgyakból, melyekre a praktikus életben nagy szükség van, de amelyekre a hivatalos tanfolyamokon nem helyeznek elég súlyt, külön tanfolyamokat létesítsen. Egymásután nyitott meg tanfolyamot a magyar-német gyorsírás, gépirás, könyvelés, váltójog, kereskedelmi ismeretek, német, francia és angol nyelv elsajátítására. Mindezen tanfolyamokat részben teljesen díjmentesen, részint igen csekély díj fejében hallgathatják az egyesület tagjai, mert a cél az, hogy ne csak a jobbmódú, hanem a vagyontalan leánynak is legyen alkalma magát nagyobb anyagi megterhelés nélkül kiképezni. Az egyesület ingyen állasközvetítési intézményéhez a kereskedői világ

nehezen szokott; most azonban már teljes bizalommal fordulnak a cégfőnökök oda, mert meggyőződtek e fontos intézmény elismerésre méltó előnyeiről. Az egyesület helyiségében a könyvtár mellett a legtöbb budapesti napilap, néhány szaklap és a legérdekesebb külföldi feminisztikus lapok állnak a tagok rendelkezésére, kik egyébként mindazokat a kedvezményeket is élvezik, miket hasonló egyletek szoktak nyújtani. Jogi és orvosi tanács díjtalanul áll rendelkezésére a tagoknak; éppen a mai naptól kezdve Steinberger Sarolta dr. kisasszony kezelését is díjtalanul vehetik igénybe. A nőtisztviselők országos egyesülete a férfikartársak egyesületeivel vállvetve küzd a vasárnapi munkaszünet és az egységes záróra szabályozása, valamint olyan törvények létrehozása érdekében, amelyek a tisztviselői kar állását és jövőjét biztosítják majd. De gondoskodik szórakoztatásukról is, hangversenyek, felolvasások, theaestélyek, táncmulatságok rendezése útján. Végül még csak egy érdekes és társadalmunk felfogását jellemző tényre akarunk utalni. Az egyesület önérzetes működése kivívta a társadalom erkölcsi megbecsülését, de anyagi támogatását csak kis mértékben élvezi, mivel nem akar «jótékonysági egylet» lenni. A mi társadalmunk pedig még nem akarja elismerni, hogy olyan intézmények, amelyek a tudás bővítésével, munkaszerzéssel elejét veszik annak a szegénységnek, mely oly rémítően terheli a társadalmat, fölülte állanak a jótékonysági intézményeknek. S míg ezeket a legbőségesebben támogatja, azokat elismerő szavakkal kötelezi le. Pedig a kulturális célok eléréséhez is pénz kell — tán elsősorban. A nőtisztviselők egylete azonban nem csügged el e tapasztalatokon, hanem saját erejét mindenképen megfeszítve, tovább működik kitűzött céljainak elérésén.

Nemzeti Szalon (művészeti egyesület)

IV., Ferenciek-tere 9.

A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata megnyílt s ez az agilis és előkelő művészeti egyesület ezáltal megint tanúságot tett arról, mennyire fontos és becses szerepet tölt be művészeti életünkben. Nem arra a nemzeti és kulturális misszióra célzunk, amit azzal teljesít, hogy egymásután mutatja be legjelesebb mestereinket, hiszen arról legékesebben beszél most Munkácsy Mihály két óriási, szenzációs tájképe, melynek bámulatára egész Budapest felzarándokol a Szalon-ba, hanem a művásárnak arra az ízléses és praktikus módjára, amit ez a fiatal szervezet honosított meg a magyar műpiacon. Mióta a Nemzeti Szalon fennáll, a képek iránt érdeklődő és vásárló közönségnek nem kell műteremről műteremre kilincselnie, amíg magának alkalmas műtárgyat talál, hanem a főváros szívében, a Kossuth Lajos-utcai Cziráky-palotában az év minden hónapjában új meg új kiállítást talál, szobadísznek alkalmas, olcsó és művészi niveauon álló képekből, szobrokból és iparművészeti tárgyakkól. Nem lehet eléggé hangsúlyoznunk, mily jelentős fellendülés állana be művészeti életünkben, ha közönségünk végre belátná, hogy esküvői, névnap és egyéb alkalmi ajándéknak nincs alkalmasabb, mint egy-egy szép kép, vagy szobor. S hogy ezek a művészi dolgok épp oly olcsók, mint az értéktelen és silány nippek, vagy porcellánok, arról mindenki éppen a Nemzeti Szalon-ban szerezhet meggyőződést. Aki megtekinti az idei tavaszi tárlatot, igazat fog nekünk adni s magának szerez igaz művészi gyönyörűséget.